

HUMANIST

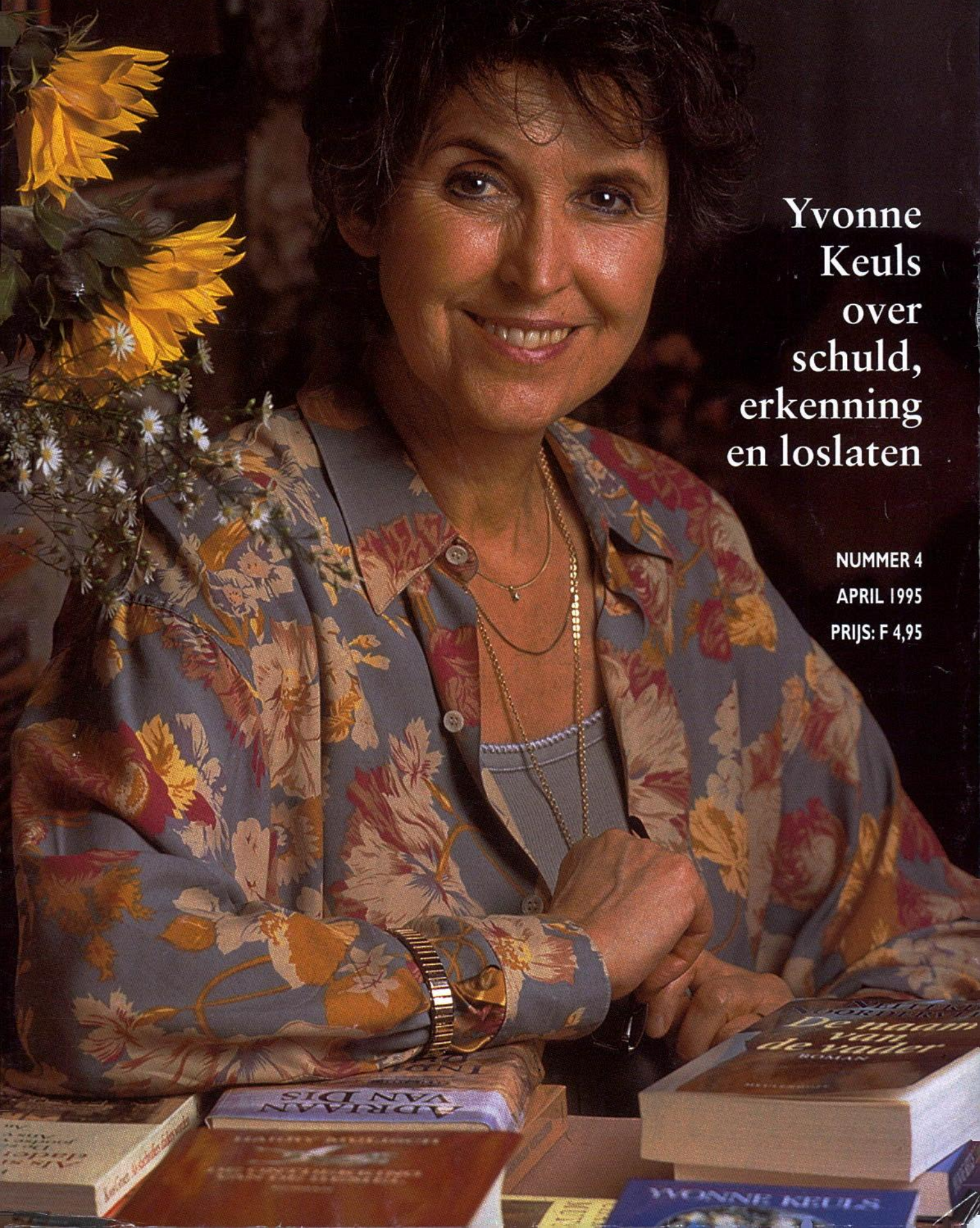
MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

Yvonne
Keuls
over
schuld,
erkenning
en loslaten

NUMMER 4

APRIL 1995

PRIJS: F 4,95

HUMANIST

IS EEN UITGAVE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

50-STE JAARGANG
NUMMER 4 APRIL 1995

Redactie-adres:

Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 392107.

Redactie-secretariaat:

Alice Dessens

Kantooradres:

Nieuwegein 69A,
3512 LG Utrecht.

Fax: 030 - 367104

Algemene informatie:

030-392100

Redactie:

Hes van Huizen (hfdred.)
Mirre Bots

Vormgeving:

Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Medewerkers:

Trudy Kunz, Simone Jacobus,
Chris Pennarts, Yoeke Nagel, Rian
van Lierop, Jansen Schöttelndreier,
Japke Schonewille, Peter van der Meer,
Tom Janssen, Johan Eimers, Marjan
Slob, Tanny Dobbelaar, Karin
Anema, Alice Broeksma, Sylvia
Weve, Evert Wassenaar, Len Munnik

Redactiecommissie:

Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Peter van Agteren

Prepress/Lithografie/Druk:

Brouwer Utrecht B.V.

Foto omslag:

Chris Pennarts

Teletekst:

De Humanist staat regelmatig
aangekondigd op teletekst 325

Advertentie-exploitatie:

All-Round Media Services
Postbus 1524 - 2003 BN Haarlem
Tel. 023-245336 - Fax 023-248043.

De tarieven van september 1993
zijn van kracht. Informatiefolder is
op aanvraag verkrijgbaar.

De Humanist wordt gedrukt op licht-
houhoudend mc papier, chloorvrij.

(Ingezonden mededeling)

**U kunt het niet meenemen,
maar u kunt er wel veel mee doen.**

"Je kunt je geld toch niet meenemen" is een
gevelegeld woord. Maar waarom zou u dat ook
willen, als u er tijdens uw leven nog zoveel mee
kunt doen. Zodat u nog kunt zien hoe nuttig
het wordt besteed.

Als u een schenking doet, betekent dat geld
geven aan een doel waar
u achter staat. Als u
het humanisme een
warm hart toe draagt,
denk dan eens over een
schenking aan het
Steunfonds Humanisme.
Vraag eens om informatie.

**STEUNFONDS
HUMANISME**
POSTBUS 114, 3500 AC UTRECHT
TELEFOON 030 - 31 81 45
BANK C&E 69.97.13.889

GIRO 6168

Ja, ik wil meer informatie over een schenking aan het Steunfonds Humanisme.

Naam:

Telefoon:

Adres:

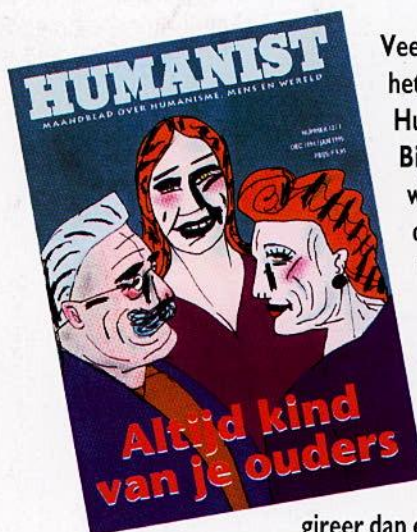
Postcode:

Woonplaats:

In een envelop zonder postzegel zenden naar:

Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 2181, 3500 AC Utrecht

Bestellen decembernummer

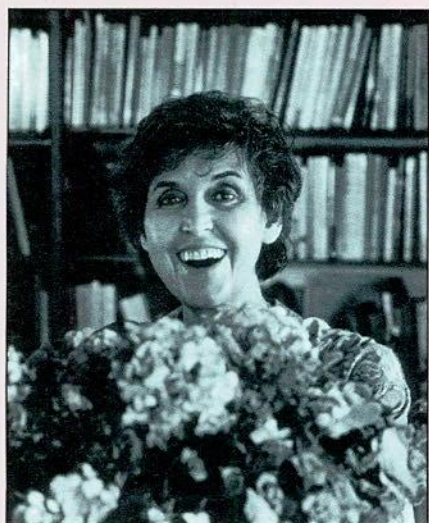
Veel mensen bestellen een extra exemplaar van
het speciale decembernummer van de
Humanist over 'Altijd kind van je ouders'.

Bijvoorbeeld omdat ze hun exemplaar hebben
weggegeven aan vriend, vriendin, familie, buur
of kennis.

U kunt nog exemplaren van dit thema-
nummer bestellen bij het Humanistisch
Verbond. Maak per exemplaar f 8,50 over
op giro 58 van het Humanistisch Verbond
te Utrecht onder vermelding van 'Extra
exemplaar decembernummer'. En als u
meerdere exemplaren wilt bestellen,

gireer dan evenzovele malen f 8,50 en vermeld hoeveel
hoeveel exemplaren u wilt. Wilt u meer dan 10 exemplaren, dan u kunt u korting
krijgen. Neem dan contact op met ons (tel. 030-392100).

**Het volgende nummer verschijnt begin mei. Kopij voor dit nummer
moet uiterlijk 10 april in het bezit van de redactie zijn.**

IN DIT NUMMER

Yvonne Keuls: Erkenning van schuld maakt 'loslaten' mogelijk

Ze verheft verdoemden en verdoelden tot held van haar verhalen. Ook in haar laatste boek kan de hoofdpersoon rekenen op oneindige warmte en sympathie. Wat bezielt Yvonne Keuls om zich telkens weer te laten inspireren door het lot van de minder be-deelden?

12 t/m 16

Tuin en stad volgens Adriaan van der Staay

'Kunst en samenleving in humanistisch perspectief' is zijn leeropdracht als bijzonder hoogleraar in Rotterdam. De tuin en de stad spelen een grote rol in zijn denken over cultuur. Interview met een kosmopolitisch tuinier.

6 t/m 9

Het geluk van Gabri de Wagt en zijn zoon Menno

Dertig jaar had Gabri de Wagt nodig om een deel van het bestaan van zijn gehandicapte zoon Menno te doorgronden. Hij schreef het allemaal op: de ontredering, maar ook de betrokkenheid en de vechtlust voor het geluk van zijn zoon.

18 t/m 21

Fay Weldon tegen de uitwassen van de therapie

"Het is goedkoper om rouwspecialisten in te zetten als er een groot ongeluk gebeurt, dan om structureel iets aan de veiligheid op de weg toe doen," aldus een nog immer tegendraadse maar ook beminnelijke Fay Weldon.

24 t/m 27

A.B. Yehoshua's strijd tegen het egoïsme

Kennis maakt je tot een wijzer mens. En misschien minder egoïstisch, stelt de Israëlische schrijver A.B. Yehoshua. Dat zou mooi zijn.

28 t/m 30

En verder:

Brieven.....4
Rtv-programma's.....31
Cryptogram.....23
HV-Nieuws.....22, 32 t/m 36

UW BRIEF IS VAN HARTE
WELKOM. MAAR SCHRIJFT U
ZO KORT EN BONDIG
MOGELIJK (MAXIMAAL 200
WOORDEN), ANDERS IS DE
REDACTIE GEDWONGEN UW
BRIEF IN TE KORTEN.

Russell: tussen droombeeld en waanzin

Het artikel over Bertrand Russell is alleszins informatief. Hulde. Wij, die, mede dankzij de geallieerden, 1940-1945 overleefden en de Vietnam-oorlog, de Koude Oorlog en de (atoom)bewapening verafschuw(d)en, denken dankbaar terug aan de woorden en vooral de daden van deze grote Britse voorganger. Nog zij vermeld, dat uitgeverij Meulenhoff zorg droeg voor de vertalingen van Russells *Conquest of Happiness* (Verover uw geluk) en *Has man a future?* (Heeft de mens een toekomst?). Aan het laatstgenoemde gaf hij als motto een citaat van Marlowe mee: "Vervloekt zij hij die als eerste de oorlog uitvond". Hij eindigde aldus: "Als onze huidige moeilijkheden overwonnen kunnen worden, kan de mens opzien naar een nog ontzaglijker veel langere toekomst dan zijn verleden, bezielde door een nieuwe breedheid van blik, een niet aflatende hoop, voortdurend gevoed door niet aflatende prestaties. De mens heeft voor een kind geen onverdienstelijk begin gemaakt - want in biologisch opzicht is de mens, de laatstgekomen der soorten, nog steeds een kind. Men kan geen grens stellen aan hetgeen hij in de toekomst nog kan bereiken. Ik zie voor mijn geestesoog een wereld van vreugde, een wereld waar de geest uitdijt, waar een onverflauwde hoop aanwezig blijft en waar het edelmoedige niet langer als verraad aan het een of andere ellendige doel wordt

veroordeeld. Dit alles kan geschieden, als wij het willen laten geschieden. Het is aan onze generatie, tussen dit droombeeld en een door waanzin opgelegd eind te beslissen."

Wiemer Emmelkamp
(Groningen)

Homeopatie geen alternatief

Uw artikel over homeopatie in het maartnummer van dit jaar heb ik met grote verbazing gelezen. Voor mij rees het schrikbeeld op van een leger vrijwilligers die, na een weeklang te zijn geïnstrueerd, ernstige ziekten in ontwikkelingslanden met dubieuze middelen denken te gaan bestrijden. Het idee om ziekten op basis van gelijkheid tussen geneesmiddel en kwaal te cureren, is ontwikkeld door de Duitse arts Hahnemann in het begin van de vorige eeuw. Naderhand is men steeds sterkere verdunningen gaan toepassen, zodat soms nauwelijks nog een molecule van de stof in het oplosmiddel aanwezig kan zijn. De werking zou dan berusten op 'vibratiefenomeen', ofwel een *afdruk*, die de stof in het oplosmiddel zou hebben achtergelaten. Een bewijs voor deze veronderstelling is echter niet geleverd. Het genoemde onderzoek bij malaria is, gezien de kleine aantallen patiënten, ook weinig overtuigend. Nog minder valt hiermee iets te zeggen over de werking bij ziekten als dysenterie. (Overigens is ciprofloxacine bij ons al jarenlang verkrijgbaar, de VS lopen hiermee wat achter). Een behandeling met

middelen, waarvan het effect niet vaststaat, houdt het risico in dat deze een wel effectieve behandeling in de weg staat, ook als deze maar beperkt beschikbaar is. Homeopatie is, ook in Derde-Wereldlanden, geen werkelijk alternatief en evenmin een aanvulling.

Riek Kortland-Brinkman
(Breda)

Wat heet normaal

'Nee, ik ben normaal' is inderdaad mijn antwoord op de vraag of ik gelovig ben. Maar niet met het lachje rond mijn lippen dat Carel van de Werff (*zie brievenrubriek vorig nummer - red.*), daar blijkbaar graag zou zien. Want dat zou een teken zijn van vermeende superioriteit mijnerzijds; en daarvan is geen sprake. Daar waar ik vraag om gelijkwaardigheid ben ik mijns inziens toch niet bezig om mijn levensvorm boven die van anderen te stellen, c.q. met religieuze zelfverering. Hoewel ik de laatste ben om te beweren dat de mensheid als geheel zich op de borst kan kloppen over wat zij tot onze huidige maatschappij heeft gemaakt, zie ik geen hogere machten die daarin

een verbetering tot stand zouden kunnen brengen. Ik denk dat wij het zelf zullen moeten doen, met alle beperkingen vandien. Het is mij daarbij een lief ding waard als de ene mens niet neerkijkt op de andere. Dat deze laatste wens voorlopig een wens blijft, zal niet aan mij liggen. Dat wederom anderen daar anders over denken is helaas, nog, normaal.

Gerard R. Brunen
(Uithuizen)

Indianen

Met veel bijval heb ik kennis genomen van de aandacht die u geschonken heeft aan de bloemlezing uit 'Indianenverhalen' van Peter Nabokov. Ongetwijfeld staat in dat boek ook de verbijsterde vraag van de hoofdmans Seattle, toen de U.S.A.-regering hem (in 1871 ten behoeve van houtkap) geld bood voor een gedeelte van zijn jachtgebied, te weten: "How can we sell the earth when we do not own it?" Deze prangende vraag van toen vormt nu het officiële credo van de Groenen in Amerika.

Ico van der Willik
(Veldhoven)

All-Round Media Services

Voor informatie over adverteren in deze uitgave kunt u contact opnemen met All-Round Media Services.

Bel 023-245336 en vraag naar de mogelijkheden!

All-Round Media Services,
Postbus 1524, 2003 BN Haarlem.
Tel.: 023-245336, Fax: 023-248043.

Piepklein maar superdynamisch.

Kent u de beste buren van Nederland?

Buren kunnen elkaar het leven zuur maken, maar ze kunnen elkaar ook bijstaan en helpen op een manier die soms heel bijzonder is. Dat laatste wil Humanitas bevorderen door op zoek te gaan naar de 'Beste Buren van Nederland'.

Op 31 mei bestaat Humanitas precies 50 jaar. Reden om die dag uit te roepen tot de 'Nationale Burendag'. Met de verkiezing van De Beste Buren van Nederland wil Humanitas mensen duidelijk maken dat ze elkaar nodig hebben, dat ze iets (en vaak veel) voor elkaar kunnen betekenen. Humanitas nodigt u uit om kort aan te geven wat die ene beste buur voor de andere heeft gedaan. De meest bijzondere voorbeelden van 'goed buerschap' worden voorgelegd aan een jury met

bekende Nederlanders. Die jury kiest de 'Beste Buren van Nederland'.

Op 31 mei wordt in een feestelijke bijeenkomst bekend gemaakt wie dat zijn. Kent u De Beste Buren?

Laat het weten aan Humanitas. Schrijf een kort briefje, waarin duidelijk wordt wat er gebeurd is, en stuur het aan: Humanitas, Sarphatistraat 4, 1017 WS Amsterdam. Zet op de envelop: 'Burendag'.

Sluitingstermijn is 1 mei. Humanitas krijgt het recht om de voorbeelden van goede buerschap naar aanleiding van uw brief te publiceren.

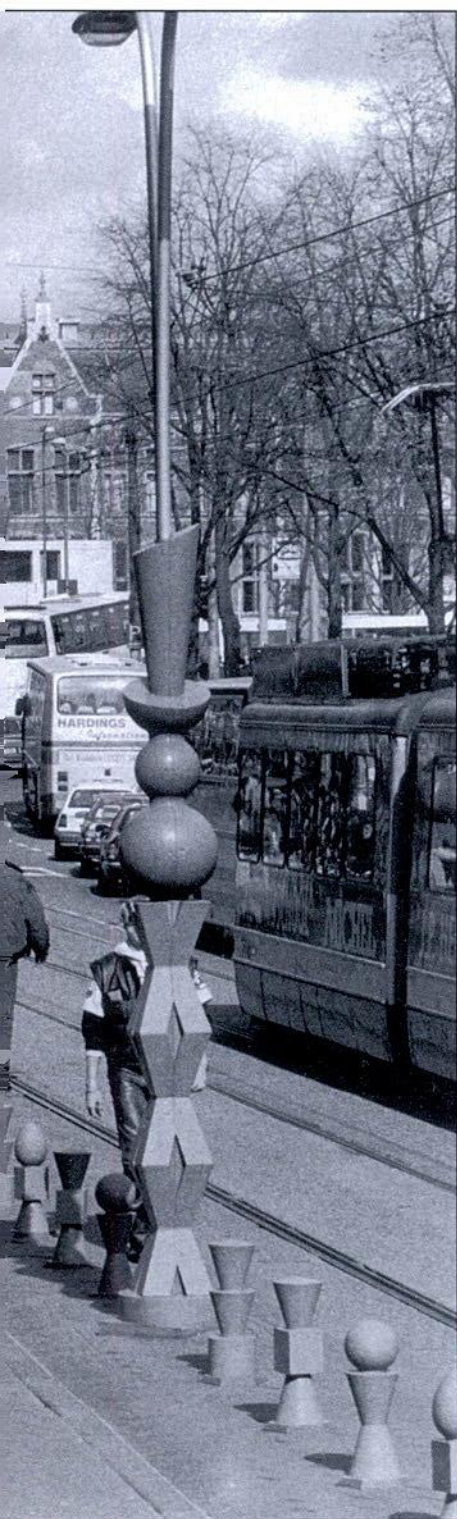

Een stad le

DAMRAK, AMSTERDAM. FOTO: HOLLANDE HOOGTE / GE DUBBELMAN

Socrates-hoogleraar Adriaan van der Staay bij gratie van tolerantie en menging van culturen

Adriaan van der Staay (1933) houdt zich al decennia lang bezig met de ontwikkeling van kunst en cultuur. Hij nam het initiatief tot de oprichting van zowel Poetry International als Film International Rotterdam. Onder zijn talrijke publikaties hoort een boek over de culturele waarde van parken en tuinen. Sinds 1979 is hij directeur van het Sociaal Cultureel Planbureau. De Stichting Socrates installeerde hem in 1993 als bijzonder hoogleraar, met als leeropdracht 'kunst en samenleving in humanistisch perspectief'. Een interview met een kosmopolitisch tuinier.

Aan het eind van het gesprek zegt hij: "Ik ben altijd gefascineerd geweest dat die humanisten zo vaak refereren aan Socrates. Het is altijd weer Socrates waar ze mee aan komen. Ik vraag me ernstig af of Socrates' analytische, controversiële manier van denken zo typerend is voor het humanisme. Hij bekijkt de zaken van allerlei kanten: dat relativistische vind ik interessant. Maar ik denk ook dat je Socrates' houding moet aanvullen met een hele andere benadering van de cultuur: die van Cicero en Erasmus. Dat zijn geen figuren die geweldig vechtlustig ingaan op argumenten van tegenstanders, maar mensen die zich bewust zijn van een grote hoeveelheid aan meningen en tradities in de cultuur. Zij proberen op een of andere manier discussies op verschillende tijden en plaatsen te overzien en levend te houden. De grote betekenis van Erasmus is niet zozeer dat hij een Erasmiaanse logica heeft - zoals je een Socratische methode zou hebben - maar dat hij de rijke cultuur van de oudheid voor zijn tijdgenoten weer present heeft gemaakt. Een houding waarin je brede verbanden blijft zoeken, lijkt me ook voor humanisten relevant."

Aanleiding en onderwerp van gesprek is de oratie die Adriaan van der Staay schreef als bijzonder hoogleraar kunst en samenleving aan de Rotterdamse Erasmus Universiteit. Daarin stelt hij dat overdracht van 'cultuur' in de breedste

zin van het woord, de belangrijkste taak van intellectuelen en kunstenaars moet zijn. Deze *culturele transmissie* is volgens Adriaan van der Staay geen vanzelfsprekendheid: het in stand houden en become-tariëren van culturele produkten uit andere tijden en plaatsen vraagt geconcentreerde aandacht. Wie culturele tradities verwaarloost, loopt kans te belanden in een minder tolerante, armere cultuur die weinig 'vreemde' invloeden toelaat. In zijn oratie vervlecht Adriaan van der Staay deze cultuuropvatting met een interpretatie van een sonnet van Christoffel Plantijn, de fameuze Antwerpse drukker die in de roerige 16-de eeuw zijn bedrijf tot grote bloei bracht. Hij wordt wel gekarakteriseerd als de grootste uitgever in zijn tijd van humanisme en wetenschappen.

Waarom die speciale aandacht voor Plantijn? Adriaan van der Staay: "In de tijd van Plantijn was er een humanistische opleving. En ook de technologie maakte een enorme sprong voorwaarts, net als tegenwoordig. Plantijn is iemand die verbonden is met de technologische revolutie in de boekdrukkunst van de Renaissance. Op dat vlak kan hij de associatie opwekken met de situatie van vandaag: ook onze tijd is er een van culturele transmissie door middel van techniek. Denk maar aan satellieten waardoor beeld en geluid grote afstanden kunnen afleggen."

Plantijn (1520-1589) drukte tal van vaak controversiële nieuwe en oude werken. Daarmee speelde hij een belangrijke rol in de culturele transmissie van zijn tijd.

door Tanny Dobbelaar

Adriaan van der Staay: Plantijn benadrukt de noodzaak van het individu om zich soms terug te trekken uit de wereld.

Als uitgever, maar ook als schrijver, zo benadrukt Adriaan van der Staay.

Plantijn wekt in zijn sonnet 'Le bonheur de ce monde' de klassieke oudheid opnieuw tot leven. Het bezingt namelijk het aardse geluk, een thema dat in de christelijke middeleeuwen ronduit ongepast was. Het sonnet zinspeelt op voor-christelijke ideeën over de leer van het gelukkige leven. De eerste, vertaalde, strofen luiden:

Een huis te hebben dat gemakkelijk, passend, mooi is

Een tuin met geurige spalieren

Vruchten, uitstekende wijn, weinig gevolg, weinig kinderen

Alleen en zonder opspraak een trouwe vrouw te hebben (-)

In feite is het gedicht een lofzang op een kleine binnenwereld waar individuele, huiselijke genoegens centraal staan. Hoe kan dit gedicht zijn 20-ste eeuwse opvatting van culturele transmissie illustreren? Hij glimlacht: "Ik heb het sonnet gekozen omdat ik verwantschap voel met de gedachte dat er in een wereld van transmissie een tegenwicht moet zijn van een wereld met eigen waarden, eigen keuzen uit wat er allemaal voorhanden is. Men hoeft niet alles wat er in het heelal aan culturele modellen zweeft, klakkeloos over te nemen. Men moet zich daar individueel in ontwikkelen. Het opmerkelijke van iemand als Plantijn - die zoveel talen sprak, het gedachtengoed van zoveel mensen onder zijn handen door zag gaan - is dat hij erin is geslaagd het gevoel te houden dat al die invloeden grijpbaar zijn, bijdragen aan de verrijking van zijn privéleven.

Dat is ook voor onze tijd van belang: het is niet nodig om gedesoriënteerd te raken door de veelheid van gebeurtenissen en de veelheid van informatie. Plantijn benadrukt de noodzaak van het individu om zich terug te trekken uit de wereld. Het aardige is dat hij zijn evenwicht niet in een of ander groepsverband zoekt, maar louter in zichzelf."

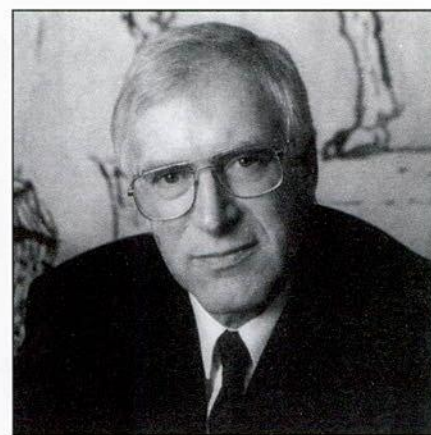
Adriaan van der Staay zwijgt even. Dan: "En in zijn tuin natuurlijk."

Hij legt uit: "De tuin kan een punt zijn waar de geschiedenis als het ware stil staat. Het is een plek waar de mens in bepaalde harmonie met de natuur verkeert, waarin de natuur gevormd is door de cultuur. Ook dat is een ideaal dat in het sonnet van Plantijn te voorschijn komt - het belang van de natuurlijke dingen van het leven. De tuin verbeeldt het raakvlak tus-

sen natuur en cultuur. Daarom is het zo'n mooi beeld van een situatie waar men zijn evenwicht in kan vinden."

Hij vertelt over zijn eigen tuinen, één in Italië en één achter zijn huis in de oude binnenstad in Leiden. "Beide tuinen onderhoud ik zelf. Ja, ze zijn ontworpen met een bepaald idee. Mijn tuin in Leiden begint, vanaf het huis gezien, met een eenvoudige Chinese tuin. Het is een binnenplaats, omgeven door bamboe, met uitsluitend Aziatische planten en een cirkelvormige Chinese waterpot in het midden. De tweede tuin is een Europese Renaissance-tuin. Het is een formele tuin, met bedden en buxusheggen, en een wand met spalieren zoals Plantijn die beschrijft. Dan komt er een tussenstuk van de tuin met grote bloeiende prunussen. Die zijn waarschijnlijk nog geplant door professor Lorenz die het huis aan het eind van de 19-de eeuw heeft bewoond. En dan kom je in de laatste tuin. Dat is een soort zittuin, met water, een ronde vijver met een fontein erin. Het is een plaats waar je je kunt terugtrekken, midden in de stad. Daar kun je lezen, zonder iets anders te horen dan het water dat klatert, er bloeien rozen... En als je vanuit die tuin verder loopt, sta je opeens midden op straat. Op de markt, in de drukte van de Leidse binnenstad."

De tuin heeft voor hem een bijzondere cultuurhistorische betekenis, waarvan de waarde wordt onderschat. "Wat ik zo

Naast de tuin speelt ook de stad een grote rol in uw denken over cultuur. Waarom beschouwt u de stedelijke, kosmopolitische cultuur als de hoogste vorm van cultuur?

"Er zit een bepaalde visie op culturele identiteit achter die vrij schematisch is. De meest primaire ervaring van de mens ligt in de bloedverwantschap, in de familie, in wat ik het tribale noem. Als mensen erg worden teruggeworpen op zichzelf, bijvoorbeeld door een oorlog, wanneer de samenleving verandert in een chaos en culturele normen niet langer functioneren, dan blijkt vaak dat de familie een van de laatste verbanden is waar men nog op kan terugvallen. Dat mechanisme moet men niet onderschatten. Het is een primaire culturele ervaring die ook in onze samenleving aanwezig is.

In het tweede stadium van culturele identiteit staat het territorium centraal. Een territorium dat klein en overzichtelijk is, en dat door een aantal families wordt beschouwd als hun eigen gebied. Het geeft een gevoel van eenheid.

Als samenlevingen in verval zijn, dan wordt het territorium weer belangrijk. Kijk maar naar de binnensteden van

Wie culturele tradities verwaarloost, loopt kans te belanden in een minder tolerante, armere cultuur die weinig 'vreemde' invloeden toelaat

kenmerkend vind van een groot gedeelte van de 20-ste eeuw, is dat men met tuinen niet overweg heeft gekund. Het modernisme heeft de tuintraditie van Europa vergeten. Daarvoor in de plaats is de verwaarloosde natuur gekomen. Neem Le Corbusier, hij maakte een huis dat uit zou kijken op het groen. Hoe het groen er uit zou zien, dat interesseerde hem nauwelijks. Hij had er verder geen ideeën over. Heel merkwaardig. Het niet hebben van een relatie met de natuur vind ik heel kenmerkend voor een groot gedeelte van de 20-ste eeuw."

Amerika. Daar zie je *gangs* territoria uitzetten en verdedigen. Ook dat is een primaire culturele ervaring. Mensen baseren hun cultuur aan één kant op bloedverwantschap, en aan de andere kant op bodem. Maar de stad kan deze beperkte vormen van culturele identiteit overstijgen. Een stad leeft bij gratie van tolerantie en menging. Er wonen mensen van diverse bloede op een terrein. Gasten zijn er vanzelfsprekend, men trouwt er makkelijker met vreemdelingen. En op het moment dat steden een breder verband gaan vormen - dat zie je in het Romeinse Rijk

of in het Europa van de Renaissance, dan kan het kosmopolitisme ontstaan. Een ervaring waarin men begrip heeft van een groter gebied, waar men zich gemakkelijk verplaatst, in vele steden thuis is en nooit het gevoel heeft totaal ontheemd te zijn." Hij trekt de vergelijking met mensen die hangen aan hun familie of aan een bepaald territorium. Buiten hun eigen gebied, hun eigen relaties voelen zij zich nergens thuis. "De kosmopolitische ervaring beschouw ik als een culturele winst."

U waarschuwt voor de gevaren die de kosmopolitische cultuur bedreigen. Welk gevaar is het grootst?

"In Europa is de samenleving aan het verniseren. Er is een neiging om alles in bloedgroepen of territoriumgroepen te willen zien. Dat dreigt de variatie in de cultuur te verminderen. Het meest dramatische zie je natuurlijk in Bosnië. Daar was een cultuurweefsel waarin men vrij gemakkelijk over allerlei godsdienstige en etnische verschillen heenstapte. Nu verschijnen er vormen van territoriale en etnische perken die vroeger niet bestonden."

Niet voor niets, zo schrijft hij in zijn 'Les van Plantijn', bestoken kanonnen in Bosnië juist de steden, met hun historische monumenten, bibliotheken en musea. Met deze aanvallen wordt een stedelijke manier van leven bedreigd waarin menging van culturen vanzelf spreekt."

U stelt dat intellectuelen de taak hebben de culturele transmissie en de stedelijke

cultuur te verdedigen. Maar hoe?

"Ik waarschuw tegen de gemakzucht waarbij men denkt: er is zoveel informatie, zó veel cultuur, met de stedelijke ontwikkeling gaat het goed, ons systeem garandeert vanzelfsprekend de culturele transmissie, we hoeven er niet meer op te letten. Dan is de verantwoordelijkheid van de intellectueel om dat niet zonder

tuele kringen is militaire dienstplicht vaak iets waar men de neus voor ophaalt. Hetzelfde geldt voor het deelnemen aan acties. Ik heb het zelf ook, ik praat ook liever dan dat ik ga demonstreren. Dan heb je al snel reden om te zeggen; ik praat misschien beter dan ik demonstreer. Ik vind dat men zich moet realiseren dat culturele waarden in principe niet moge-

De tuin is een plek waar de mens in bepaalde harmonie met de natuur verkeert - waarin de natuur is gevormd door de cultuur.

meer te denken, om zich niet lui te gedragen ten opzichte van de cultuur en zijn verantwoordelijkheid te nemen."

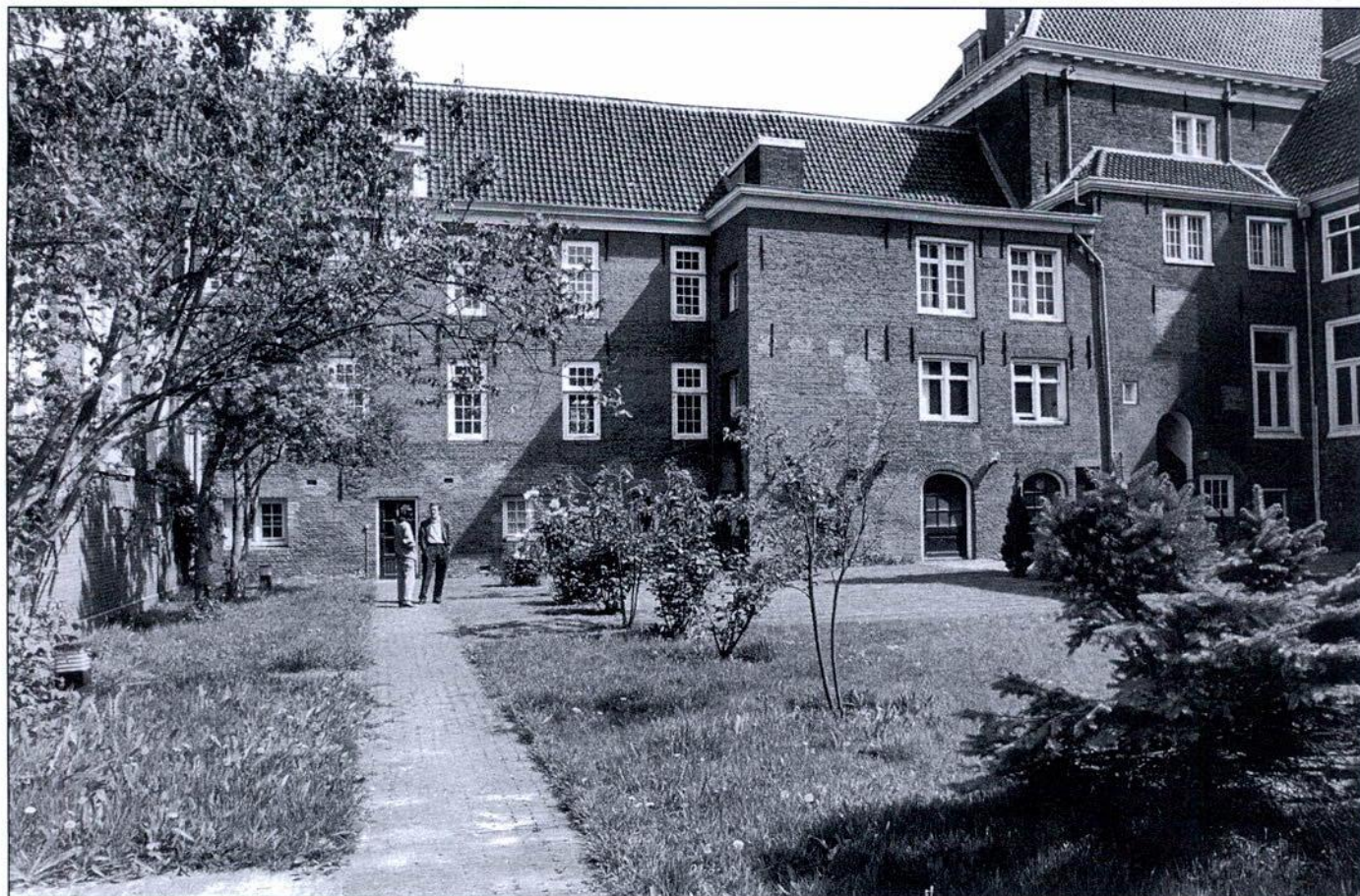
Maar u schrijft ook: alleen barbaren kunnen zich verdedigen.

"Het is een beetje een provocatieve uitspraak om te laten zien dat intellectuelen zich niet kunnen onttrekken aan de barbarij van de wereld. We moeten accepteren dat we keuzen moeten maken. We moeten bereid zijn daar offers voor te brengen, ook als we dat liever niet doen. Kijk, een barbaar die behoort tot de mafia van Sicilië of van Bosnië heeft geen enkel probleem met het doodschieten van andere mensen, maar hij heeft ook geen probleem met zelf het offer van het leven brengen.

Laat ik een voorbeeld geven: in intellec-

lijk zijn zonder ze ook met offers te onderbouwen. Let wel, ik pleit mezelf niet vrij. Ik kan niet zoveel heldendaden noemen op dit gebied. Wel vind ik dat een intellectueel in laatste instantie ook barbaarse offers moet durven brengen. Dat is een onaangename en voor een intellectueel een bijna tegenstrijdige gedachte. Maar niet alles kan. Het verdedigen van een stedelijke vorm van cultuur betekent dat je je moet verzetten tegen uitsluiting van bepaalde groepen. Dat je intolerant moet zijn tegen het fundamentalistische terrorisme bijvoorbeeld.

Mijn hoogste streven in de cultuur is: in zeer wijde verbanden denken, wel wetend dat je je eigen waarden helemaal moet barbariseren om ze te kunnen handhaven."

TUIN VAN MAISON DESCARTES, AMSTERDAM FOTO: H.H./MICHEL FERRON

Ontmoetingsweekend

Homoseksuele mannen en lesbische vrouwen

Van 5 tot en met 7 mei wordt in Conferentiecentrum Kapellerput in Heeze bij Eindhoven het 30-ste Ontmoetingsweekend gehouden voor homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Organisatie: homo/lesbische werkgroep in samenwerking met het Humanistisch Verbond en Driekant, opleiding & advies. Programma: praat- en doe-workshops, ondermeer over contact maken, massage, yoga, zingen, homoseksualiteit en vrijheid, de zin en onzin van de lesbische seksualiteit. Het weekend heeft een open sfeer en er worden veel mogelijkheden geboden nieuwe contacten te leggen. Er is plaats voor ongeveer 90 deelnemers. Verblijf: in één- of tweepersoonskamers. Tijd: van vrijdag 5 mei om 19.00 uur tot zondag 7 mei om 15.30 uur. Kosten naar draagkracht: f 145,- / f 175,- / f 195,- p.p.. Inbegrepen zijn: twee overnachtingen, alle maaltijden, koffie en thee en alle programmakosten. Bel voor inlichtingen en aanmeldingen Driekant, tel. 043-690259 (Gertie Hassink).

Jubileum Humanitas: 50 jaar aandacht voor anderen

Het uitroepen van 'geboortedatum' 31 mei tot Nationale Burendag. Een stroom van informatie naar de media. Spotjes voor de lokale radio. Affiches op 300 stations en op 3150 abri's bij bushaltes op drukke lijnen. Humanitas grijpt het 50-jarig bestaan vooral aan om naar buiten te treden. Afdelingen is gevraagd in hun eigen viering vooral het accent te leggen op het vergroten van de bekendheid op lokaal en regionaal niveau.

Met de Nationale Burendag (zie elders in deze Humanist) hoopt Humanitas twee vliegen in één klap te slaan: het verstevigen van de sociale samenhang in de woonomgeving en het vergroten van de eigen bekendheid. In veel plaatsen waar Humanitas actief is zullen op 31 mei ook plaatselijk 'De Beste Buren' worden bekend gemaakt.

Eind mei verschijnt het jubileumboek 'Geen opgeheven vinger maar een uitgestoken hand'. De historica Nynke Zwierstra heeft in dit boek de eerste 50 jaar van de vereniging in de context geplaatst van de sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen in die periode.

Een aantal jubileum-acties van Humanitas is nog in voorbereiding voor het tweede halfjaar van 1995. Daarnaast organiseren Humanitas en het Humanistisch Verbond een aantal gezamenlijke activiteiten, die een brug gaan vormen naar de viering van het 50-jarig bestaan van het Humanistisch Verbond in februari 1996.

DE ONDERHANDELINGEN OVER DE 32-URIGE WERKWEEK STEPEN ZICH VOORT:

Chaos en verbeelding in Haarlem

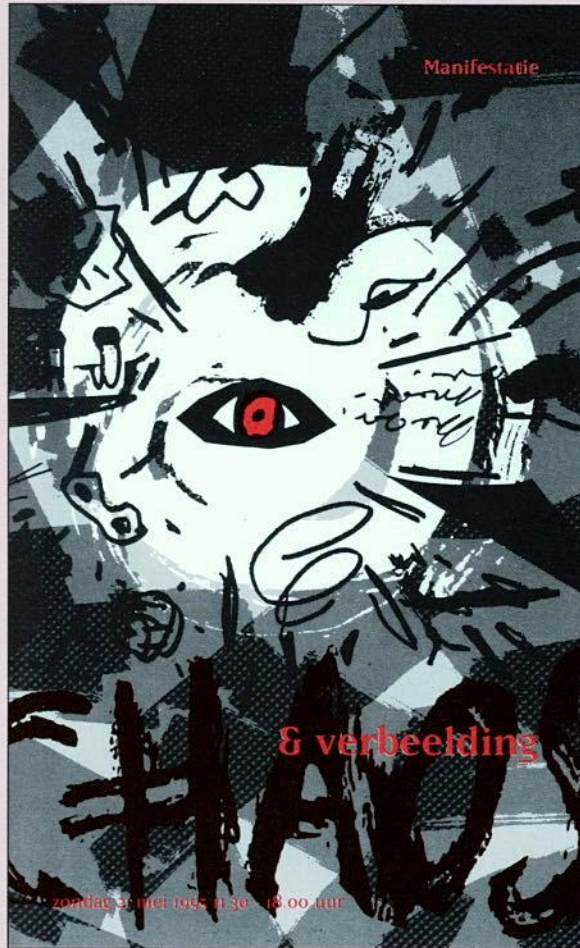
Op zondag 21 mei wordt in Haarlem van 12.00 tot 17.00 uur de manifestatie Chaos en Verbeelding gehouden. (Zie onder voor toelichting).

De manifestatie opent met een filosofische discussie. Gasten zijn ondermeer Meerten ter Borg (socioloog/filosoof) en Désanne de Brederode (romanschrijfster). Hierna volgen workshops, die u een ontdekkingstocht langs verschillende kunstvormen bieden.

U kunt zelf aan de slag met klank, verf, beeldend materiaal, taal om chaos vorm te geven. En u kunt deelnemen aan gesprekken over fotografie, film, kunst en filosofie. In

het kunstcafé komt u weer op adem, bij een van de optredens die de hele dag plaatsvinden. Aan de dag werken onder meer mee: Merapi Obermeyer, Christine van Stralen, het Koninklijk Conservatorium en studenten van verschillende kunst-academies.

De manifestatie is een samenwerkingsproject tussen het Humanistisch Verbond, afdeling Haarlemmerland en de Hogeschool Holland. Plaats: Stedelijk Gymnasium, Prinsenhof 3, Haarlem. Toegangskaarten bestelt u door f 17,50 per persoon over te maken op giro 4191258 van het Humanistisch Verbond te Haarlemmermeer. U krijgt de kaarten dan toegezonden. Vergeet niet uw naam en adres bij de mededeling te vermelden als u via de bank overmaakt. Een informatiefolder kunt u aanvragen bij de projectgroep Chaos en Verbeelding, p/a Rustenburgpark 15, 2135 GT Hoofddorp.

Ook dit voorjaar kon het fenomeen weer waargenomen worden: lange rijen belangstellenden voor de tentoonstellingen van Breitner en Mondriaan. Museumbezoek is geen activiteit meer van een intellectuele elite, het is een populaire bezigheid geworden. Wat zoeken we tegenwoordig in de musea? Welke behoefte proberen we ermee te bevredigen?

Soms lijkt het alsof het museumbezoek in de plaats is gekomen voor het traditionele zondagse kerkbezoek. Misschien voldoet het museumbezoek in een bepaalde zin aan de behoefte aan nieuwe rituelen. Rituelen worden door Frits Staal omschreven als handelingen waarvan we niet (meer) weten waarom we ze doen maar waarvan we geloven dat het verichten ervan op zichzelf waarde heeft, een intrinsieke waarde. Het essentiële van rituelen is juist dat we niet kunnen uitleggen wat ze inhouden. Zoals Isadora Duncan over dans zei: "Als ik u kon vertellen wat hij inhoudt, zou het geen zin hebben die te dansen". Dus: als ik u kon vertellen waarom ik in het Stedelijk Museum in Amsterdam altijd even langs "Who's afraid of Red, Yellow and Blue" moest lopen, had ik er niet langs hoeven lopen.

Toen men nog elke zondag naar de kerk ging, wist men natuurlijk juist heel goed waarom: in sommige gevallen omdat we moesten, in andere gevallen omdat we geïnteresseerd waren in de blijde boodschap die er gepredikt werd. Je wist dan tenminste weer hoe de wereld in elkaar zat en kon opgelucht naar huis. Zo is er natuurlijk een hoop kunst (en kitsch) die ons probeert te vertellen hoe de wereld in

De kerk uit, het museum in

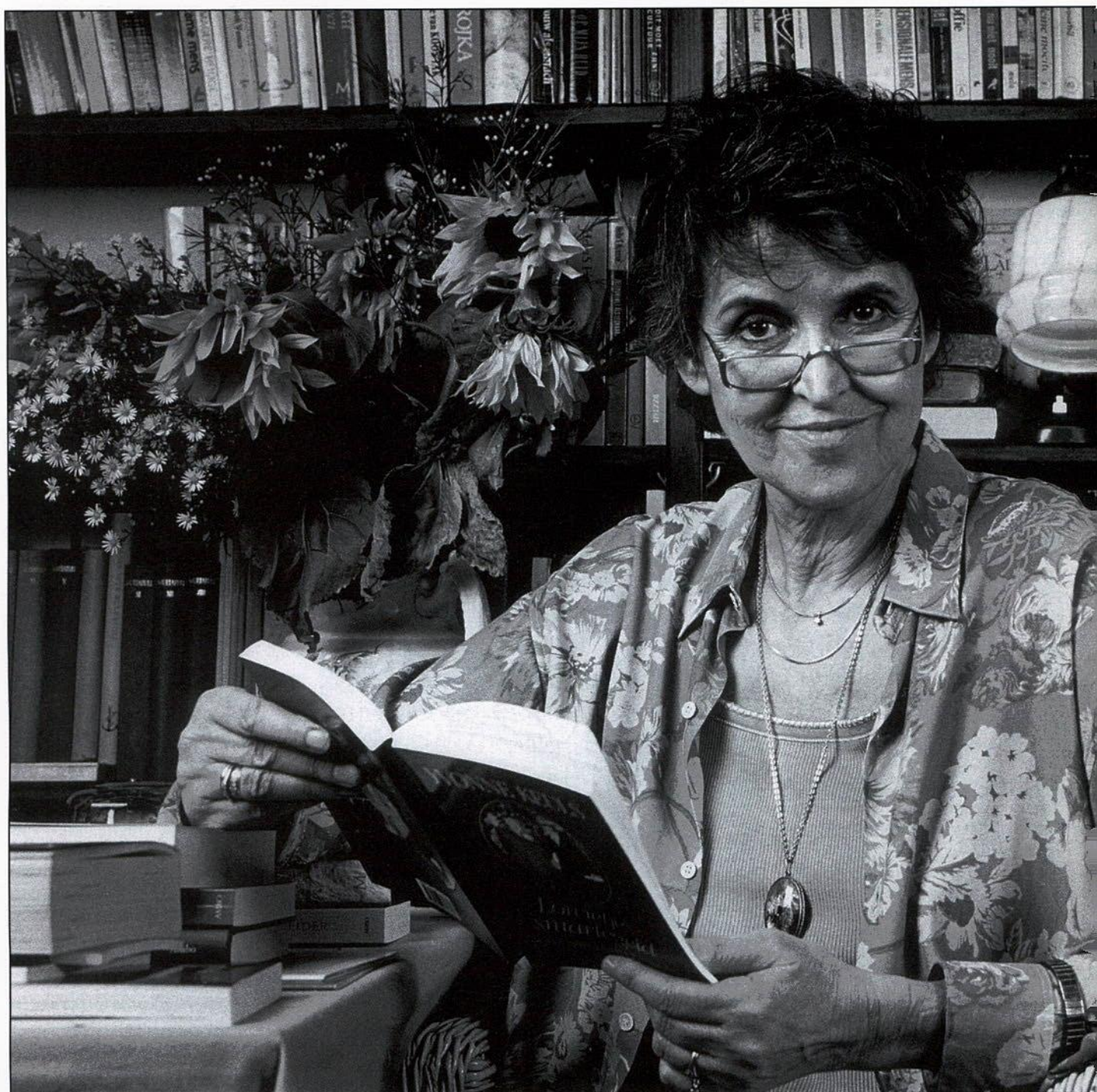
elkaar zit of die rust geeft, en daar voor een belangrijk deel zijn waardering aan ontleent. Religieuze kunst, sociaal-realistische kunst, agit-prop, new age-muziek zijn voor de hand liggende voorbeelden. Maar in veel bredere zin heeft dit betrekking op allerlei kunst- en cultuuruitingen die ons het geruststellende gevoel verschaffen dat er niets aan de hand is, dat de wereld eigenlijk heel geordend in elkaar zit en dat er achter alles uiteindelijk een logisch verband schuilgaat. We bewonderen Rietveld om de eenvoud van zijn ontwerpen, om de overzichtelijkheid en geometrische orde van zijn architectuur. Alleen weten we ondertussen allang

dat de wereld zo niet in elkaar zit. Ons verlangen naar rust en orde is een nostalgisch verlangen.

Er bestaat ook een type kunst dat ons verontrust. Het is niet het soort kunst wat we mooi plegen te noemen. Het is wel kunst die ons dwingt vragen te stellen omdat zij niet vanzelfsprekend is. Kunst die uitdrukking geeft aan de fragmentatie van zin die voor ons voelbaar is: er bestaan geen Grote Zekerheden en Grote Waarheden meer, er bestaan alleen nog verschillende perspectieven op het bestaan.

In een werkelijkheid, die het zonder bovenmenselijke orde moet stellen, ligt de functie van kunst misschien in het voortdurend vragen naar de verhouding tussen onszelf en de werkelijkheid. De Duitse socioloog Schelsky noemde dit de denkhouding van de 'permanente reflectie'. Zij moet voorkomen dat we onszelf op één bepaald antwoord vastzetten. Deze vorm van zelfbezinning is nooit 'af', maar laat steeds nieuwe mogelijkheden voor zingeving toe. Kunst kan wellicht een functie krijgen als institutie voor permanente reflectie: door de verbeelding te prikkelen, door te verontrusten, door te verwarran en daardoor vragen te stellen.

Is kunst in staat het 'ontstellende en absurde van het bestaan om te buigen naar voorstellingen waarmee te leven valt', zoals Nietzsche suggereerde? Behoort zij tot de nieuwe rituelen waarbij we houvast zoeken, is ze het geruststellende antwoord op onze vraag naar zekerheid? Of is ze zelf de verontrustende vraag naar de zin van alles? Misschien hangt dat af van wat wij op zondagmiddag in dat museum zoeken.

Yvo Erkenning maakt 'loslater

e Keuls: n schuld mogelijk

Yvonne Keuls behoort al zo'n kleine dertig jaar tot onze meest gelezen toneel- en romanschrijvers en lijkt met haar 63 jaar produktiever dan ooit. Van haar vorig jaar verschenen boek 'Meneer en mevrouw zijn gek' - over het leven in een psychiatrische inrichting - zijn inmiddels honderdduizend exemplaren verkocht en het zojuist uitgekomen 'Lowietjes smartegeld of: Het gebit van mijn moeder' (Uitgeverij Ambo, Baarn), is ook enthousiast ontvangen.

De prachtige, kleurrijke, maar sociaal min of meer uit de boot gevallen Lowietje past helemaal in het rijtje verdoemden en verdoelden die de schrijfster doorgaans tot held(in) van haar vertellingen verheft. Ook Lowietjes geschiedenis weet zij weer zó te brengen, in beeldende taal en met veel navrante humor, dat de arme sukkel op de oneindige warmte en sympathie van de lezer kan rekenen. Zaken die zulke losers natuurlijk ook verdienen maar die zij, juist vanwege hun geringe maatschappelijke status, in het echte leven zo zelden krijgen. Wat bezielt Yvonne Keuls om zich telkens weer te laten inspireren door het lot van de minder bedeeden? Vanwaar haar niet aflatende passie voor deze 'bloemen van het kwaad'?

Een beschouwelijk gesprek over wat haar wezenlijk raakt. Over schuld, erkenning en loslaten, over de gekte die wij elkaar aandoen en over al die andere zaken waarvan men zou wensen dat niet alleen zij er wakker van lag.

Vóór ons, op de lange eettafel, ligt een kersvers exemplaar van 'Lowietje'. Oorlog, smartegeld, niet-erkend leed en de gevolgen daarvan spelen een belangrijke rol in het boek. Eigenlijk laat Yvonne Keuls zien - aan de hand van één gebeurtenis, die plaatsvindt tijdens de Japanse bezetting - hoe onrecht en uitoefening van macht hun uitwerking hebben tot ver in de toekomst. De moeder in het boek, Marie, wordt door een Jap mishandeld in aanwezigheid van haar 4-jarige zoon Lowietje. Haar kaak wordt verbrijzeld, haar gezicht wordt verminkt, zij zal verder moeten leven met ondraaglijke aangezichtspijnen en een nimmer passend kunstgebit.

Eenmaal terug in Nederland bagatelliseert haar omgeving haar leed. Daarom doet zij het tegenovergestelde, ze koestert

het, ze gaat zelfs onbewust op zoek naar iemand die ze ervoor kan laten boeten. Ze claimt haar zoon, hij zal met haar meelijden. Als Marie allang dood is, wordt Lowietje - die inmiddels rond de 50 is - er op geattendeerd dat hij in aanmerking kan komen voor smartegeld (voor slachtoffers van de Japanse bezetting). Hij heeft immers óók geleden onder de mishandeling van zijn moeder.

Dat zijn moeders leven erdoor beheerst werd, dat begreep hij wel. Haar angst voor ambtenaren en officiële instanties. (-) Voor mensen in uniform, met petten op, in witte jassen zelfs. Haar paniek wanneer ze een formulier moest invullen. Als ze maar niet iets prijs gaf dat haar in gevaar kon brengen. Haar overtuiging dat ze van niemand op aankon, dat ze elk

moment verraden kon worden, zelfs door haar beste vrienden. Dat alles was verlaarbaar en terug te voeren tot de Japantijd... O ja, van zijn moeder begreep hij het wel. Maar hij weigerde te geloven dat de rest van zijn leven bepaald kon worden door iets waarvan hij op vierjarige leeftijd getuige was geweest en dat hij allang was vergeten.

Uit: 'Lowietje' (blz. 13)

Yvonne Keuls breekt in haar boek een lans voor mensen als Marie en Lowietje, hoewel ze toegeeft in wezen nogal ambivalent te zijn in deze kwestie: "Aan de ene kant heb ik vaak gedacht: jongens, laat die boel in godsnaam liggen, haal niet alles weer op. Leef nú. Maar aan de andere kant besef ik: er is in die kampen zoveel misgegaan - deze mensen hebben recht op erkenning. Smartegeld is een vorm van erkenning, maar nog niet eens de belangrijkste. Het belangrijkste is dat de geschiedenis niet vervalst mag worden. Van de kant van 'de vijand' - als ik het zo stellen mag - moet er gezegd worden: 'wij hebben dat gedaan, en zo gaat het ook onze geschiedenisboekjes in'. Het moet niet zijn zoals het nu is, dat er in Japan een jongere generatie opgroeit die er niets vanaf weet, en die dus ook nooit zal begrijpen waarom er een bom op Hiroshima gevallen is."

Het erkennen van schuld is voor Yvonne Keuls van levensbelang - niet alleen in deze oorlogskwestie, maar ook in het gewone dagelijkse leven. Het kan leiden tot 'verliezen en loslaten', een thema dat ze uitdiept in die andere belangrijke lijn van haar roman: de ziekmakende verhouding tussen een moeder en haar zoon. Lowietje kan zichzelf alleen redden door voor zijn veeleisende moeder te 'vluchten': in een studie (die hij weer afbreekt); in vele, vele baantjes (die allemaal mislukken) en zelfs lijfelijk, door te gaan emigreren (maar hij keert weer terug). De aftakeling en ontredde van zijn moeder aan het eind van haar leven kan hij echter niet ontvluchten. Daar staat hij met zijn neus bovenop, omdat hij haar moet verzorgen. De gemengde gevoelens waarmee hij dit alles ondergaat, weet hij tot lang na haar dood te onderdrukken. Totdat hij er via een confronterend gesprek met de maatschappelijk werkster achterkomt dat pijn, verdriet en onmacht zich niet zomaar laten vergeten. Dat de herinnering aan zijn moeder zich niet ongestraft laat wegdrukken.

Mamma...

Mamma... God, mamma... ik was het al zo mooi vergeten. Ik had het zo mooi weggedrukt. Verdrongen. Vergeten. Ik was je verminkte gezicht zo mooi vergeten. Je verminkte gezicht, rood van de littekens. Je weggeslagen kaak, je gerafelde lip, je verscheurde kin. Je pijn, je onmacht, je verdriet, je bitterheid. Je gezucht, je gekreun, je woede, je razernij, je geschreeuw. Je gescheld, je gefoeter, je ge-

jammer, je gehuil, je geklaag. Al je wraakgevoelens. Al je beschuldigingen. Al het onrecht dat jou is aangedaan. Al jouw tranen. Jouw gebit. Weggedrukt, verdrongen, doodgedrukt, vermoord, vergeten.

Vergeten, o mamma...

En nu wordt het in mijn gedachten weer zomer.

De laatste zomer van je verwoeste leven.

Je hebt nooit maatregelen willen nemen voor een bejaardenhuis.

'Ik zou je danken,' zei je. 'Wat moet ik daar? Dan ga ik liever dood.'

Maar je gaat niet boempats dood.

Je wordt dement, kreupel, lam, doof, blind, incontinent.

Je zakt uit je stoel op de grond en je blijft daar uren in je eigen vuil liggen.

Die laatste zomer van je verwoeste leven.

De bovenverdieping is lauwwarm, maar er mag geen raam, geen deur geopend worden. Want de zenuwen in je gezicht voelen elk zuchtje wind, elke verandering in temperatuur, en vertalen dat in pijn.

En daarom zal elke ritseling die de geringste luchtstroom verraadt door jou worden gehoord en aangewezen.

'Tócht... kóud... dícht...'

Die laatste zomer van je verwoeste leven.

Je spraak heeft zich niet hersteld, maar ik kan elk woord van je gebrabbel verstaan. 'Alles is dicht, mamma.'

Je hand, die je nauwelijks opheft en die je met je hoofd mee beweegt.

Korte rukjes.

'Nee, nee, nee, tocht... koud... dicht... pijn...'

Yvonne Keuls: Ik vind Lowietjes leven niet mislukt. Hij erkent dat hij de maatschappelijke ladder niet op kan.

Yvonne Keuls: "Uiteindelijk blijkt dat Lowietje zich pas echt vrij kan maken van haar door wel degelijk iets van haar te voelen. Door wel degelijk haar pijn te voelen."

Dat verklaart waarschijnlijk ook het prachtige motto dat je aan je boek geeft, uit Ischa Meijers 'Brief aan mijn moeder': 'Zó, door iets voor u te voelen, door u tenminste te voelen, wil ik u verliezen - en niet anders'.

"Ja, je kunt inderdaad pas echt afstand nemen van een geliefd persoon wanneer je die eerst 'voelend' een plaats kunt geven in jouw bestaan. Die verbinding moet er zijn. Hoe vaak zijn verbindingen niet verbroken - soms ook omdat je de

gevoelens niet aankunt. Lowietje kan zijn moeder pas verliezen en loslaten als hij haar helemaal gekend heeft. Dan is zijn 'bezet' geworden, en je kunt alleen iets verliezen als je het eerst bezeten hebt."

Je beschrijft dat hele proces zo indringend - en bovendien in de 'ik'-vorm - dat de lezer zich moeilijk aan de indruk kan onttrekken dat het hier om de verhouding tussen jou en je eigen moeder gaat.

"Dat is voor een deel ook zo. Het is de pijn van het aanwezig zijn bij de aftakeling van mijn eigen moeder die ik in dit boek vorm heb gegeven. Het is het 'door u tenminste te voelen' van Ischa Meijer, waarna ik haar heb kunnen loslaten. Of 'verliezen', zoals Ischa zegt. Het is een proces van groei geweest dat al tijdens haar leven is begonnen."

We krijgen het over ouder worden. In hoeverre bespeurt zij innerlijke veranderingen? Yvonne Keuls: "Het belang van vriendschap gaat nóg meer tellen. Ik heb godzijdank leuke contacten met mijn dochters en kleinkinderen en ik heb een bijzondere relatie met mijn echtgenoot; we doen veel samen en we kunnen goed praten, maar ik heb ook vriendinnen nodig. Het leuke van vrouwen vind ik, dat ze zo vreselijk kunnen lachen om gewone dingen. En ze kunnen zichzelf zo goed relativeren. Zoals mijn moeder mij ook gerelativeerd heeft ... kostelijk. Er kwamen weleens vriendinnen bij haar die zeiden: 'ik heb Vonneke laatst op de televisie gezien!' Waarop mijn moeder reageerde met: 'O ja? Wat had ze aan? Toch niet weer die jurk met die gescheurde mouw?'" Gierend van het lachen: "Niet: 'wat had ze te vertellen?' of: 'O, vanwege haar nieuwste boek zeker?' - nee: 'hoe

zag ze eruit!' Dan bèn je toch niks? Dan hoeft ik mij toch zeker niks in mijn hoofd te halen?"

Nee, ze hoeft zich niets in haar hoofd te halen, maar het feit blijft dat haar werk wordt stuk gelezen en in vele talen vertaald is. Dat is des te opmerkelijker omdat haar thema's tot de treurigst denkbare behoren. Haar romanfiguren zijn óf gek, óf ze prostitueren zich, óf ze zijn verslaafd - met het gevolg dat er, om met Gerard Reve te spreken, zelden een normaal mens in haar boeken voorkomt. Nu ook Lowietje weer, met zijn rare mislukte leven ... "O," onderbreekt ze me resoluut zodra ik het woord 'mislukt' uitspreek, "maar ik vind Lowietjes leven niet mislukt. Hij erkent dat hij die maatschappe-

lijke ladder niet op kan - dat vind ik juist een teken dat hij niet mislukt is. Je moet je lekker voelen in je water, of je nu in een groot water of in een klein brak putje zwemt. Als je je er lekker in voelt, ben je op je plaats. Lowietjes moeder is aan het eind van haar leven zelfs zover dat ze zich

Voor het eerst die middag blijft het even stil. "Ja," komt er dan aarzelend, "er zit wel veel kracht in me, maar tegenover die kracht staat altijd een soort heimwee, een melancholie waarvan ik niet weet waarom het er is. Het is iets waardoor ik waarschijnlijk het verdriet van een ander

knusse lampjes - bespeur ik tenminste zelf hoe het als een vreemd projectiel tussen ons in op tafel belandt. Yvonne Keuls merkt het ook en een paar seconden later zitten we te snikken van het lachen, gierend dat het nu toch echt tijd wordt voor een *break*.

Ik kan me heel goed voorstellen dat mensen afglijden en volstrekt verloren raken. Ik heb grote angst gehad om de macht over mezelf te verliezen.

thuisvoelt in haar stoel. Als haar stoel op een dag aan de andere kant van de kamer wordt gezet, blijft ze net zolang huilen tot hij weer wordt teruggezet. Ik denk dat je je eigen plek vanzelf wel vindt, je hoeft er niet eens altijd voor te knokken. Laat je maar meevoeren, laat je maar gaan op de aantrekkingskracht die je voelt. Je komt er wel. Misschien valt Lowietje wel uit de boot omdat hij tévéél probeert. Pas als hij zich gewoon laat leiden door zijn gevoel, blijkt hij zijn draai te vinden door te gaan zwemmen met een paar spastische kinderen. Hij heeft eerst die weg moeten afleggen om daarachter te komen, en om daar tevreden mee te kunnen zijn."

Waarom voel jij je zo aangetrokken tot al die verdrietige figuren, terwijl jij zelf het prototype lijkt van een gelukkig en geslaagd iemand?

herken. Dat kun je alleen herkennen omdat je er bijna mee geboren bent. Ik heb Floortje in 'Het verrotte leven van Floortje Bloem' ooit laten zeggen: 'iedere keer als ik iets verlies, beleef ik weer mijn eerste verlies'. Zoiets is het ook bij mij. Floortje doelt op het verlies van haar vader, maar het gekke is dat ik niet weet wat ik verloren heb. Misschien het land waar ik geboren ben? Ik weet het niet. Soms sta ik voor het portret van mijn grootmoeder en dan is het er weer. Terwijl ik haar niet eens gekend heb."

Maar het zijn niet alleen verdrietige figuren die je aanspreken, het zijn ook altijd randfiguren.

Het woord 'randfiguren' wordt door mij waarschijnlijk met net iets teveel aplomb uitgesproken. In de veilige ambiance van haar werkkamer - brandend houtvuur,

De hilariteit voorbij worden we weer serieus en gaat ze alsnog op mijn randfiguren in. "Het zijn toch allemaal mensen die aspecten van mijzelf vertegenwoordigen, maar die ik liever onaangeroerd laat. Al schrijvende pak ik ze op en beleef ik alsnog de schaduwkanten in mijzelf. Daarom boeien al die mislukte, of quasi-mislukte levens mij zo hevig. Ik weet bijvoorbeeld van mezelf dat ik heel makkelijk verslaafd kan raken. Ik heb gerookt en kon daar niet vanaf komen. Uiteindelijk, twaalf jaar geleden, is het me toch gelukt, maar ik ben iemand die zich te buiten kan gaan aan dingen. Daarom herken ik het zo goed bij anderen. Ik kan me héél goed voorstellen dat mensen afglijden en volstrekt verloren raken."

Ben je er bang voor?

"Ik heb een hele grote angst gehad om de

macht over mezelf te verliezen. Ik balanceer soms echt op het scherp van de snede en daarom wil ik die geschiedenissen ook per se met humor beschrijven, als een soort wapen voor mezelf: denk erom - lachen dame. Even een andere bril op, even afstand nemen. Anders ben je weg." Weg ben je ook, als je de pech hebt in een gek-makende relatie verstrikt te zitten. Die ontdekking deed ze toen ze een paar jaar geleden voor het schrijven van haar boek 'Meneer en mevrouw zijn gek' een jaartje in een psychiatrisch centrum rondliep. Yvonne Keuls: "Laatst moest ik daar weer aan denken, toen ik las dat het tegenwoordig een officieel recht van kinderen is om beschermd te worden tegen pesterijen van anderen. Uit onderzoek blijkt dat kinderen vaak al op jonge leeftijd worden vervormd en verwrongen door pesterijen. Die vormen de basis om er later, als volwassene, niet meer tegen te kunnen. En ik heb vaak gedacht, toen ik dat jaar in die inrichting rondliep dat er daar heel wat mensen zitten die het slachtoffer zijn van mensen voor wie het een soort genot is om anderen te ziekten, te pesten. Daar kunnen ze niet tegen, omdat ze nu eenmaal gevoelig zijn, en dan glijden ze af tot ze zichzelf verliezen. Ze laten zich door een ander opfokken en over een grens heen jagen. En die ander

Ik had 'Lowietje' niet eerder kunnen schrijven. Het heeft 40 jaar geduurd voordat ik er bij kon komen.

lijkt daar een soort genoeg aan te beleven. Mensen die in een inrichting zitten hebben allemaal lijnen naar anderen toe, die met hun ontreddering te maken hebben. Ze zijn nooit helemaal uit zichzelf in hun gekte gegleden."

Die ontdekking moet je een pessimistisch mensbeeld hebben opgeleverd.

"Aan de ene kant wel, maar aan de andere kant bestaan we bij de gratie van de ander die ons vormt, zowel negatief als positief. De psychiatrische inrichtingen zijn natuurlijk de zere plekken van de samenleving, maar daar tegenover staan ook ontzettend veel bloeiende plekken waar mensen door elkaar gestimuleerd worden. Op scholen, op academies, overal waar mensen van elkaar kunnen leren, gebeurt dat. En hoe vaak merk je niet dat je je in aanwezigheid van een ander plezierig voelt, dat die ander weldadig op jou overkomt, dat je je erdoor laat kalmeren? Dus, nee - zolang het omgekeerde ook ge-

beurt, en waarschijnlijk veel vaker, is mijn visie op de mens niet zo pessimistisch."

Een laatste vraag: is 'Lowietje' eigenlijk niet te laat geschreven? Als het boek er eerder was geweest, had het veel mensen in hun proces kunnen steunen.

"Het heeft 40 jaar geduurd voordat ik er bij kon komen. Alles heeft zijn tijd nodig, zijn eigen tijd, en voor elke tijd word je rijp gemaakt. Ik had het niet eerder kunnen schrijven. Er is zowel leed, onmacht en humor in dit boek aanwezig. Ik heb dat eerst met mij mee moeten dragen, 40 jaar lang. Lowietje is een samenstelling geworden van een paar neven van mij. Zijn moeder Marie en zijn tante Pop heb ik gecreëerd uit diverse tantes. Heel wat familieleden (ook van mijn man) duiken bij stukjes en beetjes in mijn boek op. Niemand zit er 'in z'n geheel' in. Al die levens heb ik eerst door mij heen moeten laten gaan voordat ik ze in een geschikte vorm kon gieten."

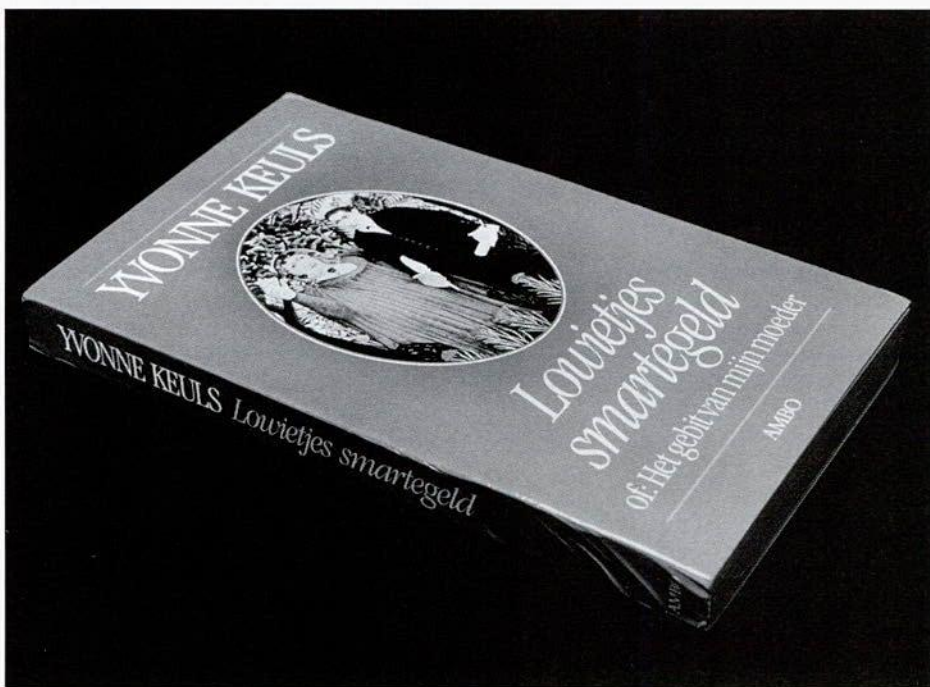
GRATIS 'LOWIETJES SMARTEGELD' **SPECIAAL GESIGNEERD DOOR YVONNE KEULS** **VOOR 25 HUMANIST-LEZERS**

Speciaal voor lezers van de Humanist heeft Yvonne Keuls 25 exemplaren van haar nieuwste boek gesignd.

U maakt als lezer kans op dit speciale boek door de redactie een kaartje te sturen met daarop in maximaal 25 woorden uw mening over de Humanist.

Schrijf ons wat u van het blad vindt: het leukste, boeiendste, saaiste, aardigste, minste. Waar u zich aan stoort, wat u mist, wat u minder wil, wat u meer wilt lezen. Schrijf wat u op uw lever hebt, als het maar maximaal in 25 woorden is.

En of uw mening nou positief, kritisch of negatief is, u maakt evenveel kans op een door Yvonne Keuls gesignd 'Lowietje'.

**Stuur uw kaartje met uw mening én uw naam en adres naar:
Redactie Humanist, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.**

Medewerkers van het Humanistisch Verbond zijn uitgesloten van deelname.

Sparen in het Noorden, lenen aan het Zuiden

Op 25 en 27 april organiseert HIVOS twee bijeenkomsten over de positieve gevolgen van leningen in het kader van het Noord-Zuid Plan van HIVOS/Triodos Bank. Hierbij wordt spaargeld benut voor leningen aan kleine bedrijven en coöperaties in het Zuiden. Economische verzelfstandiging van kansarme groepen is één van de doeltreffendste vormen van armoedebestrijding. De bijeenkomsten geven u inzicht in de kredietverlening in Zuid-Afrika door HIVOS-partner Rural Finance Facility (RFF).

RFF-vertegenwoordiger Rathabeng Ramaano vertelt over de grote vraag naar leningen, over het belang daarvan voor de sociaal-economische situatie ter plekke. Ook kunt u het werk van RFF bekijken via een fototentoonstelling gemaakt door Angèle Etoundi Essamba. Deze bijeenkomsten worden georganiseerd in het kader van de campagne 'Vijf voor Afrika' (zie elders in deze Humanist).

Soms kan zelfs een droom werkelijkheid worden

Rural Finance Facility (RFF) in Zuid-Afrika is één van de Hivos-partnerorganisaties die een lening hebben gekregen via het Noord-Zuid Plan van Hivos/Triodosbank.

Het RFF leent geld aan mensen die nauwelijks toegang hebben tot financiële bronnen omdat zij een laag inkomen hebben. Zij worden door banken niet als betrouwbare relatie gezien. Met de lening van het Noord-Zuid Plan krijgt RFF een grotere uitleencapaciteit en dat is hard nodig.

De leningen van RFF gaan voor een groot deel naar gezinnen voor de bouw van een huis of het opknappen van krotte woningen. Een ander deel van de aanvragers van krediet wordt gevormd door vrouwen die bedrijfjes opzetten in de informele handel. Er lopen inmiddels 1300 leningen, die samen goed zijn voor ongeveer 1,6

U bent welkom op dinsdag 25 april in het Polmans-huis (Zuilenzaal), hoek Jansdam/Keistraat, in Utrecht of op donderdag 27 april, Stadhuis (Burgerzaal), Groot Kerkhof 4 in Deventer, beide keren van 20.00 tot 22.00 uur.

Laat van te voren weten of u wilt deelnemen. Bel met HIVOS tel. 070-3636907 (Jos Scholte of Mary Knoop) of stuur een briefkaart naar HIVOS, Antwoordnummer 900, 2509 WB Den Haag (postzegel niet nodig).

Vermeld het aantal personen waarmee u komt. De toegang is gratis.

♦ Fair Trade ♦ Hivos ♦ Inzet
♦ SNV ♦ Wereldwinkels

miljoen gulden. Het grote aantal leningen staat niet in verhouding tot het aantal mensen dat behoefte heeft aan een lening. Schattingen geven aan dat meer dan vier miljoen mannen en vrouwen in Zuid-Afrika met een lening een bedrijfje willen starten. Meer dan anderhalf miljoen gezinnen hebben geld nodig voor betere huisvesting.

Voordat RFF overging tot het uitlenen van geld, heeft zij zich gedurende twee jaar de basiselementen van bankieren eigen gemaakt. De organisatie werkt met duidelijke uitgangspunten, zoals nauw contact met de cliënten, snelle beslissingen, vaste rentetarieven en het verstrekken van financiële adviezen. De grootste drijfveer van het RFF is het mogelijk maken voor de leningnemers om hun leven in te richten zoals zij dit willen. Soms kan zelfs een droom werkelijkheid worden.

Kuni Kids op tournee voor Afrika

Donderdag 19 april start de tournee van de Kuni Kids met de lancering van hun nieuwste nummer 'Wat voor wereld...' in het Soeterijn Theater in Amsterdam. Vijftien maanden lang treedt deze Afrikaans-Nederlandse band in het hele land op in het kader van de campagne 'Vijf voor Afrika'. Met hun single 'Wat voor wereld...' vragen zij aandacht voor hoopvolle ontwikkelingen in Afrika. De inzet van talloze Afrikaanse boeren, handelaren, marktvrouwen, kleine ondernemers en kunstenaars voor de ontwikkeling van hun land bewijst dat er veel meer is in Afrika dan honger en oorlog. Vanaf half april doet de 'Vijf voor Afrika-tournee' steeds een andere provincie aan. Midden volgend jaar wordt de tournee met een actie afgesloten.

In deze campagne werken vijf organisaties twee jaar lang nauw samen. Dit zijn:

Fair Trade Organisatie, HIVOS, INZET, de Landelijke Vereniging van Wereldwinkels en SNV Nederlandse Ontwikkelingsorganisatie.

Ze zetten zich in om een genuanceerd beeld te geven over Afrika en ondersteunen de producenten ter plekke. Ook roepen ze jongeren, politici en het bedrijfsleven op de kleine ondernemers te ondersteunen en in hen te investeren.

Deze ondersteuning is mogelijk door:

- in de Wereldwinkel Afrikaanse producten te kopen tegen een eerlijke prijs;
- Fair Trade-producten te kopen uit Afrika, ook in de gewone winkel, geïmporteerd door Fair Trade Organisatie;
- via het Noord-Zuid Plan van HIVOS en Triodos Bank te sparen en daarmee kleine ondernemers in Afrika te steunen;
- donateur te worden van het HIVOS Cultuurfonds en daarmee kunst en cultuur projecten in Afrika te steunen;
- het Noord-Zuid contract van INZET te tekenen en zo mee te lobbyen voor een beter Europees en Nederlands Afrika-beleid;
- kennis te nemen van de andere informatie over Afrika via SNV Nederlandse ontwikkelingsorganisatie.

Meer informatie over de campagne 'Vijf voor Afrika' bij SNV, afdeling PR, tel. 070-3440139 ('s middags).

Een vader en het geluk van z'n zoon

'Dertig is hij nu. Mijn zoon. Is hij werkelijk het vervolg op die kansarme bungelige zuigeling? Misschien overleeft hij het niet, hoopte ik toen. Nu overleeft hij ons. Dertig jaar heb ik nodig gehad om een deel van zijn bestaan te kunnen doorgronden en formuleren.'

Na tientallen jaren actief geweest te zijn in de wereld van het verstandelijk gehandicapte kind en er talrijke artikelen over te hebben geschreven, heeft rtv-programmamaker Gabri de Wagt onlangs zijn persoonlijke ervaringen met z'n zoon Menno, die het syndroom van Down heeft, geboekstaafd. Het is een ontroerend, aangrijpend en vooral eerlijk verslag geworden dat de ontredde, betrokkenheid en vechtlust van een vader voor z'n gehandicapte zoon laat zien. Maar het is ook een tijdsdocument dat haarscherpe kritiek levert op hoe onze maatschappij met verstandelijk gehandicapten omgaat.

door Mirre Bots

Er mag in de afgelopen 30 jaar veel ten goede veranderd zijn in de zwakzinnigenzorg, maar ook onze tijd kent z'n cliché's en blinde vlekken. Neem bijvoorbeeld het verbloemde taalgebruik dat in onze hedendaagse maatschappij zo gemeengoed is geworden, als we het over kwetsbare groepen hebben. In onze allesoverheersende behoefte om iedereen en alles gewoon en volwaardig te laten lijken, gaan we volgens Gabri de Wagt wel erg ver. We versluieren tot we niet meer weten waar we het over hebben. Wordt er in de jaren '70 nog gesproken over debielen, imbecielen en idioten (afhankelijk van hun IQ), tegenwoordig heten ze allemaal mensen met een verstandelijke handicap. Ook het begrip gedragsgestoorden is helemaal uit den boze, zij heten nu mensen met gedragsmoeilijkheden. Gabri de Wagt neemt dit beschaafde toedekken met veel humor op de hak. Zijn de écht gewone mensen dan allemaal gedragsgemakkelijk... zo vraagt hij zich af. *'Mijn zoon is een mongool. 'Née!' roepen duizenden andere ouders, 'U weet er*

niets van. Uw kind is een kind met het syndroom van Down.' 'Nee, nee', doe ik voorzichtig. Ik heb hem al 30 jaar en volgens mij is het een mongool.' 'Helemaal niet', tettert het over mij heen. 'Mongool is een scheldwoord.'

Menno werd in 1964 geboren en bleek een mongooltje te zijn. Maar dat werd door de artsen en verpleegkundigen van het ziekenhuis niet zo benoemd. Ze hadden het geheel in overeenstemming met de gewoonte van die tijd over een ongelukkig kind. En in de ontredde-ning die voor Gabri de Wagt en z'n vrouw op deze onthutsende mededeling volgde, klampen zij zich ook aan die term vast. Een ongelukkig kind, dat ze misschien wel aan zichzelf te danken hadden, omdat ze te oud waren of uit een geslacht kwamen dat kennelijk niet deugde. Ze voelden zich in het begin onzeker en beschaamd, wat nog eens versterkt werd door het feit dat ze nauwelijks adequate informatie kregen over wat hun zoon mankeerde. "Er waren dagen dat we het liefst de gor-

dijnen hadden dichtgetrokken en ons met ons verdriet en onze onzekerheid van de wereld hadden afgesloten."

Pas na ongeveer een jaar vonden ze een dokter die hen onverbloemd de waarheid durfde te zeggen. Die vertelde hen dat Menno hoogstwaarschijnlijk nooit naar een gewone school zou kunnen en z'n le-

volg ook te gebruiken. Dat schept immers duidelijkheid en damt te hoge verwachtingen over de mogelijkheden van het kind in. Hoe moeilijk dat toen ook onder ogen te zien was, Gabri de Wagt is deze arts daar nog dankbaar voor. Want het betekende voor hen als ouders ook een nieuwe start, een langzaam gaan accepteren dat Menno was zoals hij was.

'Mijn zoon is een mongool. Néé! roepen duizenden andere ouders, U weet er niets van. Uw kind is een kind met het syndroom van Down'.

ven lang afhankelijk zou blijven van de hulp en leiding van anderen. Hij was de eerste arts die het woord mongooltje openlijk gebruikte en die de ouders met klem aanraade om dat woord in het ver-

Dat proces van aanvankelijk complete ontluistering naar acceptatie en tenslotte integratie van z'n zoon in zijn bestaan, beschrijft Gabri de Wagt op een zeer openhartige en integere manier. Hij ver-

bloemt z'n eigen twijfels en onzekerheden niet. Evenmin als z'n woede, die telkens weer torenhoog opblaait als hij met het hardnekkige onbegrip of de stomp-zinnigheid van buitenstaanders wordt geconfronteerd.

'We staan in een voor mijn zoon toch al wiebelige lift en een brede, welgedane man stapt binnen met een snuivend kalf dat blaft. Mijn zoon kruipt angstig en klagelijk achter mij weg. 'Hij doet niks!' snauwt die breedschouder, 'je moet je niet aanstellen!'

Kon hij zich daar als vader in de eerste jaren vanwege z'n eigen onzekerheid nog niet goed tegen teweer stellen, naarmate

ouders en voor het geluk van z'n zoon. Dat die ouders het soms ook niet weten en vergissingen maken bij de vaak zeer moeilijke beslissingen die ze moeten nemen, laat hij niet buiten beschouwing.

Een moeilijke beslissing die veel ouders van gehandicapte kinderen voor zich uit-schuiven of waar ze liever helemaal niet aan willen denken, is de beslissing om hun kind in een inrichting te plaatsen. Hoewel hij dat wel begrijpt - want je geeft je kind immers uit handen - vindt hij de veelgehoorde opvatting dat een kind nergens beter af is dan thuis een doodoener. Want in een inrichting of ar-

thuis zijn geworden, dat neemt niet weg dat de ouders op afstand sterk betrokken én bezorgd blijven. Als het 's nachts hevig onweert, liggen hij en z'n vrouw zich ongerust te maken over hoe hun zoon zich hierbij zal houden, want van onweer kan hij in paniek raken. Is er wel op tijd iemand bij hem? Kan hij z'n kamer wel uit? Die bezorgdheid houdt nooit helemaal op. Zelfs niet voor de ouders die hun ernstig gehandicapt kind in een inrichting nooit meer bezoeken. In onze samenleving wordt over deze vaders en moeders nogal negatief en schamper geoordeeld, maar deze critici weten niet waarover ze het hebben, schampert Gabri de Wagt op

Menno leert zich in de beschermde omgeving van de inrichting veel beter redden dan thuis ooit had gekund

zijn beurt. De confrontatie met zo'n onbereikbaar mensenkind dat als een plant in leven blijft is voor deze ouders een ware marteling; ze kunnen het gewoon niet aan.

Zo weet hij veel ondoordachte en voor de hand liggende vooroordelen te ontzenuwen. Mongooltjes zijn ook niet alleen lief en schattig, maar kunnen vreselijk over de rooie gaan en bijvoorbeeld met onwaarschijnlijke kracht een wastafel uit de muur rukken. Voor mij betekenden veel van z'n waarnemingen een ware eye-opener, want hoe gemakkelijk is het niet om op een veilige afstand, zonder dat je er zelf mee te maken hebt, je oordeel klaar te hebben. Dat ouders hun mongoloïde kind naar een gewone school sturen, is niet iets wat hij goed- of afkeurt. Hij heeft er wel z'n twijfels over of dit altijd in het belang van het kind gebeurt. Ouders zijn nu eenmaal geneigd om het hoogst haalbare voor hun kind na te streven. Maar is een kind dat in een gewone klas altijd op z'n tenen moet lopen en desondanks z'n leeftijdgenootjes toch niet bij kan benen, daar zelf wel zo bij gebaat? Kiezen ouders hier niet te veel voor omdat ze zo nodig aan de buitenwereld willen bewijzen dat hun kind toch een gewoon kind is?

Zelf is hij zeer te spreken over de ZMLK-school die z'n zoon Menno heeft bezocht. En over de meeste groepsleiders. Hij breekt een lans voor deze in onze maatschappij onderschatte en ondergewaardeerde figuur, die gemakkelijk als pispaltje wordt gebruikt zolang er iets

FOTO: ERNST NIEUWENHUIS

Menno als tienjarige met zijn vader

dat soort dingen hem vaker overkomt, wordt hij bozer én snediger in z'n antwoorden. Zoals de keer dat hij met Menno op straat een kennis tegenkwam, die ongegeneerd aan hem vroeg 'hoe oud wordt-ie eigenlijk?'. Zijn tegenvraag luidde 'Hoe oud wordt u eigenlijk?'. Onbegrip ondervond hij echter niet alleen van de mensen uit z'n omgeving, maar ook van de deskundigen, want in de jaren '70 zag de leiding van internaten en scholen voor zwakzinnigen de ouders vaak niet voor vol aan. *'De zogenoemde vakmensen torenden hoog uit boven die onnozele vaders en moeders. Die mochten opdraven, opzitten en afwachten.'* Dat leidt nogal eens tot hevige confrontaties, want Gabri de Wagt is er de persoon niet naar om zich te laten afschepen of door anderen te laten bepalen wat goed is voor z'n zoon. Hij heeft zich al die jaren sterk gemaakt voor meer inspraak van de

beidscentrum, zoals dat tegenwoordig eufemistisch heet, heeft een kind vaak veel meer mogelijkheden. Bovendien komt er voor elke ouder een dag dat ze hun kind moeten loslaten. Dat is onvermijdelijk. Je kunt je daar maar beter intensief op voorbereiden en afwegen wat de beste plek is dan het op z'n beloop laten, is zijn stellige overtuiging. Zijn vrouw en hij hebben er in ieder geval bewust voor gekozen om Menno op 21-jarige leeftijd in een inrichting te plaatsen. Een ingrijpende en rigoreuze stap, die zeker bij de eerste keren wegbrengen niet zonder verdriet gepaard gaat, maar uiteindelijk zien hij en z'n vrouw dat hun zoon het daar erg naar z'n zin heeft. Hij is daar net zo lief als thuis. En hij leert zich in die beschermde omgeving veel beter redden dan thuis ooit had gekund.

Het mag voor Menno dan z'n tweede

fout gaat, maar die als plaatsvervangende ouder onontbeerlijk is. De slechte uitzonderingen - degenen die over de schreef gaan en misbruik maken van hun positie - halen altijd de krant, maar de meerderheid van hen werkt met plezier, sjouwt zich de benen onder het lijf vandaan en is erg begaan met hun pupillen, zo is de ervaring van Gabri de Wagt.

'Hoe schraal zou onze samenleving eruit zien zonder de groepsleider? Zonder die veelzijdige figuur die psychologisch en pedagogisch aardig is voorbereid; een figuur die niet te beroerd is om snottebellen, vuile luiers of smerige broeken aan te pakken en die tegelijk ook in staat is om precies te weten wie welke aandacht nodig heeft en wie een aai of een zoen of een standje moet hebben?'

Gabri de Wagt is in 'Mijn zoon en ik' vaak onverbloemd eerlijk en weet op een doortastende en humoristische manier veel moderne opvattingen op de hak te

nemen. Zo wordt ons de laatste jaren in alle toonaarden toegeschreeuwd dat verstandelijk gehandicapten ook recht hebben op seksualiteit. *'Ja hoor, knik ik dan en ik vraag me tegelijkertijd af: hoe had u zich dat voorgesteld? 'Je moet het laten zien, je moet het zelf vóór doen' is een vaak gehoorde suggestie van vooruitstrevende hulpverleners. In alle eerlijkheid moet ik toegeven dat ik mezelf dat nog niet zie doen.'*

Bij zijn zoon is seksualiteit een lampje dat nooit is gaan branden en dat laat hij maar zo.

Verder gaat het goed met Menno. Hij is een innemende lieve sociale jongeman geworden, die mentaal niet veel ouder is dan drie, vier jaar. Zijn vader heeft hier na al die jaren vrede mee en is gelukkig met hem. Door zijn zoon is z'n leven intenser en rijker geworden. Al blijft Menno met al z'n tere uitstraling ook voor hem soms een mysterie. En hoe gelukkig

je ook met elkaar kunt worden, er blijft een wond die nooit helemaal geneest, stelt Gabri de Wagt.

Beslist een aanrader dit boek.

Gabri de Wagt, 'Mijn zoon en ik. Leven met een gehandicapt kind', Bloemendaal (Aramith Uitgevers) 1994. Prijs f29,90. ISBN 90 6834 160 X.

Het Humanistisch Verbond kent een humanistische werkgroep voor mensen met een verstandelijke handicap en hun naaststaanden (HWGG), die de introductie van humanistische geestelijke verzorging wil bevorderen in instellingen voor verstandelijk gehandicapten. Contactadres: p/a Humanistisch Verbond, t.a.v. HWGG, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Tel. 030-392137.

'Gewoon, ik heb een handicap'

Bij uitgeverij Ploegsma is onlangs het fotoboek 'Gewoon, ik heb een handicap' verschenen. Fotografe Ine van den Broek deelde ruim twee jaar lang het dagelijks leven van kinderen en jongeren met een handicap. Ze ging mee naar school en therapie, at mee aan de ontbijttafel of was erbij wanneer kinderen in bed werden gelegd. Dit leverde prachtige, ontroerende en soms heel verstillende foto's op, die het leven, leren, spel, plezier en doorzettingsvermogen van gehandicapte kinderen laten zien. Zonder opsmuk en zonder pose getuigen zij van hun vrolijkheid, inspanning, concentratie, toewijding en vriendschap.

De begeleidende tekst in dit boek bestaat uit brieven van kinderen en jongeren met een handicap, en van hun broers, zusjes, vrienden en klasgenoten. Daarin wordt het uitschelden, plagen en nagekeken worden door buitenstaanders genoemd als veel voorkomende gebeurtenissen die het hebben van een handicap tot iets pijnlijks en bijzonders maken. Evenals het feit dat veel mensen kinderen die in een rolstoel zitten niet direct zelf aanspreken of hen behandelen alsof ze achterlijk zijn. Zo schrijft de 16-jarige Judith uit Eindhoven: 'Veel kinderen en tieners en ouderen denken die mensen (met een lichamelijke handicap/MB) kunnen niets en ze zijn stom. Ze schelden je uit voor mongool. MENSEN, luister alsjeblieft. Dit zou ik willen zeggen: mensen zoals ik zijn niet anders. We hebben alleen een lichamelijke handicap waardoor we niet zo goed vooruit kunnen. Wij zijn niet geestelijk achter. Wij hebben er ook niet voor gekozen.'

De gehandicapte kinderen vinden zichzelf heel gewoon. Ze schrijven op een openhartige manier over wat ze wel en niet kunnen, wat hen bezighoudt en hoe ze hun toekomst zien.

Hun brieven, geselecteerd door Nelleke van der Drift, zijn ook zonder enige opsmuk weergegeven en samen met de foto's geven ze een waarheidsgetrouw beeld van de gevoels- en leefwereld van kinderen met een handicap. De leidraad daarin is dat ze 't liefst voor vol willen worden aangezien. Ze zijn weliswaar gehandicapt, maar verder zijn ze heel gewoon. (MB)

'Gewoon, ik heb een handicap' door Ine van den Broek, in samenwerking met de Gehandicaptenraad tot stand gekomen, Uitgeverij Ploegsma (De Brink), prijs f 35,-, ISBN 90 216 7121 2.

WAAROM MOEILIK ALS HET MAKKELIJK KAN

'Soms ben ik zo jaloers op vrienden die zonder problemen door het leven lijken te gaan. Hoe is dat mogelijk? Hoe doen zij dat? Kan ik dat dan ook leren of is dat alleen weggelegd voor enkelen; de gelukkigen, de zaligen?'

Tijdens een themadag op zaterdag 2 april willen de Jonge Humanisten samen met andere jongeren op zoek gaan naar antwoorden achter deze vraag. De dag begint met een lezing van Chris Doude van Troostwijk. Plaats: HV Amsterdam, Speerstraat 9 in Amsterdam. Kosten: f 10,- voor leden, f 12,50 voor niet-leden. Een folder wordt na opgave toegestuurd.

Opgave bij Arno Lutter, tel. 020-6311237; Liesbeth Bos, tel. 02246-1886; Annemarie Steenbergen, tel. 020-6368213.

CURSUSSEN UITVAART- BEGELEIDING

Er is vraag naar vrijwillig(st)ers die een toespraak vanuit humanistisch perspectief willen houden bij niet-kerkelijke uitvaarten. Werk dat inzet vraagt en voldoening geeft. Belangstellenden krijgen een korte opleiding van twee weekenden en lopen enige tijd stage. Eerstvolgende cursussen: 8, 9, 10 en 22, 23, 24 september en 10, 11, 12 en 24, 25, 26 november.

Bel voor regionale informatie-adressen het Humanistisch Verbond, 030-392129 (Dini Boer).

ACTIVITEITEN HAAGLAND

In april organiseert de afdeling Haagland de volgende activiteiten in het Humanistisch Centrum, Laan Copes van Cattenburch 72, Den Haag. Op woensdag 12 april, om 20.00 uur, komt Hans Hoekzema, HV-vertegenwoordiger in het bestuur van HIVOS, praten over het thema 'Herijking humanistische ontwikkelingssamenwerking'.

Op zondag 23 april, om 14.00 uur, is er in het kader van vijftig jaar bevrijding, een discussie tussen iemand van 75 jaar en iemand van 28 jaar over hun beleving van 5 mei. Meer informatie over beide activiteiten is te verkrijgen via 070-3560308.

MENSENRECHTEN IN AMERSFOORT

In het kader van de viering van hun vijftigjarig bestaan op 7 juni organiseren Humanitas Eemland en het Humanistisch Verbond Amersfoort en omstreken een reeks zondagochtendlezingen. Op 16 april zal Martha Meijer, coördinatrice van het Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM), spreken over het HOM. Wim Bomhof van Amnesty International zal op haar betoog reageren. Plaats: de Eemgaarde, Dorresteinseweg 49, Amersfoort. Aanvang: 10.30 uur. Toegang

gratis. Bel voor meer informatie Henk van Tilburg, tel. 033-805906.

DIEUWERTJE BAKKER OP HV- WEEKEND IN BERGEN AAN ZEE

Op zaterdag 22 en zondag 23 april organiseren de De HV-afdelingen in Noord-Holland hun traditionele, jaarlijks weekend voor leden. Gast-spreker op de zaterdag is dr. Dieuwertje Bakker, docent aan de Universiteit voor Humanistiek en gepromoveerd op het onderwerp 'Humanistisch levensbeschouwelijk op-

voeden: praktijken, principes, problemen.' Er wordt ruimschoots gelegenheid geboden voor discussie. In het programma verder aandacht voor: onderling contact, wandelen, muziek en presentatie. Met de deelname van kinderen wordt rekening gehouden.

Plaats: Het Zeehuis, Bergen aan Zee. Aankomst: zaterdag tussen 13.30 en 14.00 uur. Kosten: f 40,- per persoon bij betaling voor 1 april; f 45,- p.p. bij betaling bij aankomst; voor kinderen tot en met 16 jaar geldt een vrijwillige bijdrage. Opgave (schriftelijk) en informatie bij: Ton Oortman Gerlings, Patrijzenhof 96, 1742 BJ Schagen, tel. 02240-17692 (thuis), of 02247-4131 (werk). Het gironnummer van het HV-Gewest Noord-Holland, Purmerend, is 721060.

INGEZONDEN MEDEDELING

WEES GEEN AUTOMAAT

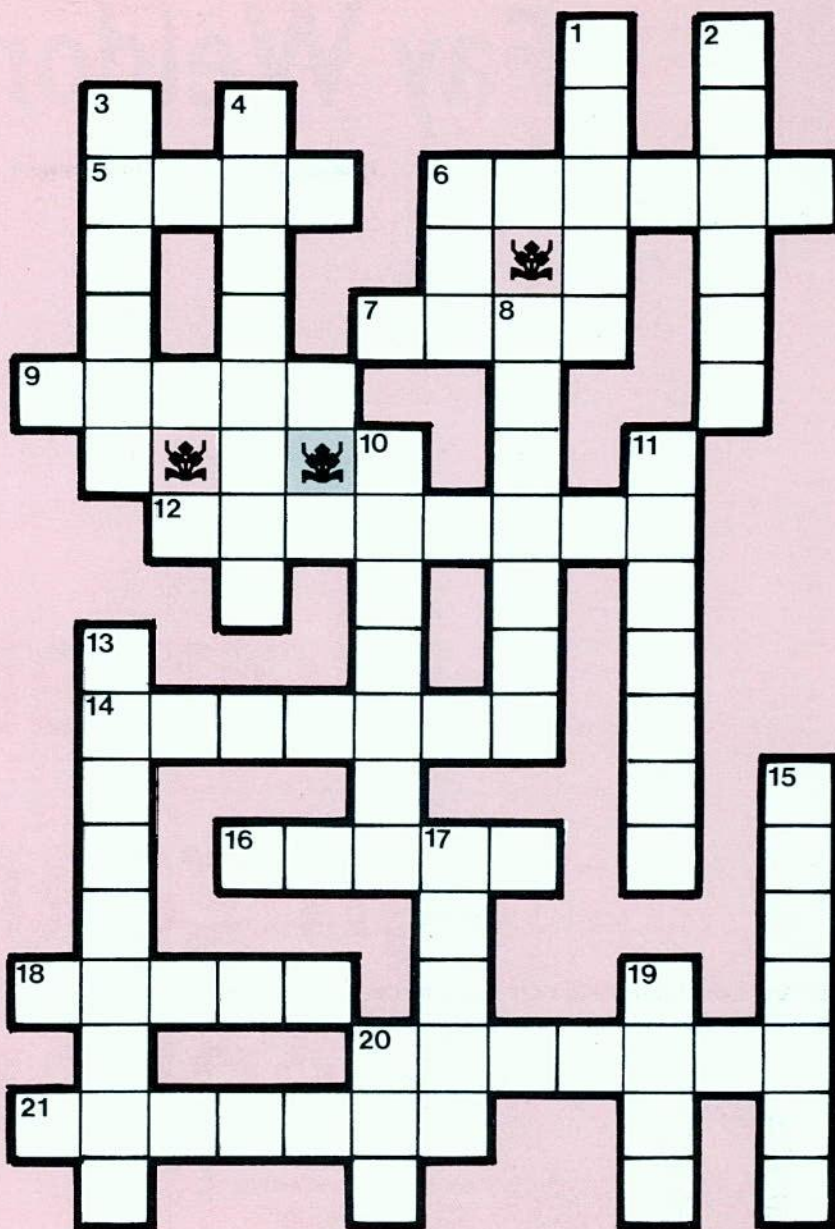
Kijk even wat er uit komt

Max Havelaar voor werk, school en kerk.
Doe mee, vraag het gratis actiepakket: 030-334602.

CRYPTOGRAM

door Evert Wassenaar

Horizontaal

- 5 Geboren uit zonnegloren. (4)
- 6 Die krachten zullen zeker winnen in 't eind. (6)
- 7 Actueel probleem waarmee de Genestet al te kampen had. (4)
- 9 Doen dichters om bloemen of van verhalen. (5)
- 12 Bloem in de Dapperstraat. (8)
- 14 Dichter van een andere planeet? (7)
- 16 Brengt nieuw geluid. (5)
- 18 Te Rotterdam geboren, dus 'De Bruid' ook waarschijnlijk. (5)
- 20 Van Ostayen zag haar komen. (7)
- 21 Kwam na jaren meevliegend weerom. (7)

Verticaal

- 1 Een zekere is volgens Vondel schoner dan de dagen. (5)
- 2 Staan tussen droom en daad. (6)
- 3 Als je Den Haag wilt laten zingen moet je dit er tegen doen. (6)
- 4 Gaan traag door oneindig laagland. (8)
- 6 Hierin ziet mijn ziel zichzelf weerspiegeld. (3)
- 8 Produkten van Piet Paaltjens. (7)
- 10 Moest in Ispahaan gehaald worden. (7)
- 11 Waar zou hij zo lang gebleven zijn? (7)
- 13 Voor wie aan haar grachten ontlook schoner dan welke stad ter wereld ook; zelfs op weg naar Rome. (9)
- 15 En in alle gewesten wordt de stem van het water gevreesd en gehoord. (7)
- 17 Werd het hoofd van Halewijn op gezet. (5)
- 19 Had Kornelis gebroken. (4)
- 20 Twee meter lang en nauw twee meter breed. (3)

Oplossing cryptogram maartnummer:

			A	L		B	E	R	M	
B	E	V	E	L	H	E	B	B	E	R
A	A	T	I	U	O					D
A	N	D	E	R	S	D	E	N	K	E
N	E	U	E	G	D					D
K	W	A	R	T	I	E	R	M	A	K
A	M	S			L	R				G
E	C	H	O	M	E	I	B	O	O	M
H	O	E		N		W		O	M	E
S	T	O	R	M		M		O	E	I
E	D		O	R	A	N	J	E	R	I
G	R	I	E	T		K		E	D	E
			R			N	E	S	T	
						V	E	N	T	
										K
										M
										Y
										N
										E
										N

Fay Weldon:

Mensen zijn gaan denken dat ze recht hebben op

De bekende Britse schrijfster Fay Weldon laat in haar boeken erg weinig mensen gelukkig worden. Elk jaar verschijnt er wel een roman waarin ze meedogenloos kijkt naar de rammelende samenhang in het leven van de doorsnee sterveling. Hoogst zelden mag er iemand tevreden achter de horizon verdwijnen, de rest tobt voort. In haar nieuwe bundel essays 'Echte dames lunchen niet' stelt Fay Weldon dat de wereld alleen te verdragen is als men zich soepel en verantwoordelijk opstelt. En dat geluk beslist niet te koop is bij de therapeut, want het leven heeft nu eenmaal schaduwkanten. Interview met een tegendraads, beminnelijk en scherpzinnig mens.

Als er iets is waar Fay Weldon het bijna altijd over heeft, dan is het wel het gapende gat dat de meeste mensen wanhopig in hun leven proberen te dichtten. In het titelverhaal van de nieuwe bundel lunchen dames niet (slecht door de calorieën), maar winkelen ze hartstochtelijk. In 'Bovary c'est nous' zegt ze dat Flaubert's heldin leed aan de liefde, maar dat die liefde niet de oorzaak was van Emma Bovary's wanhoop. Wel een symptoom van de overweldigende behoefte aan te vullen wat niet compleet is. Dat verslaving aan winkelen ook zo'n symptoom is. *Shopaholics, loveaholics*: allemaal compensa-

FOTO: HOLLANDSE HOOGTE/MARK KOHN

geluk

tie. Er zit wat Fay Weldon betreft maar één ding op: te zoeken naar vrede in je eigen hart en je te verzoenen met je eigen natuur.

Fay Weldon is niet thuis op het afgesproken tijdstip. Bouwvakkers die in haar grote huis in Noord-Londen een werkkamer timmeren, zijn zo vriendelijk open te doen. Na anderhalf uur verschijnt de schrijfster dan toch, ze stapt in zwarte leggings en een zwart leren jack net uit een taxi in gezelschap van een heer met een leren hoed: ze zijn uit winkelen geweest. Beschaamd slaat ze zich de hand voor de mond: helemaal vergeten, die af-

spraak. *So sorry*. Snel koffie, whisky en kano's. En die vaas uitpakken die ze vanmiddag voor grof geld buit hebben gemaakt. Wat zei ze ook alweer over winkelen ter compensatie? Fay Weldon (64) moet er hard om lachen. "Er moet meer gewinkeld worden!" roept ze vrolijk. "Ik heb vrome gedachten opgegeven!" Ze reageert hetzelfde op haar aanbeveling om vrede te zoeken in het eigen hart. "Schrijf ik dat?", vraagt ze quasi-verbaasd. "Dan moet ik wel in een bijzonder brave bui zijn geweest. Ik heb het roer weer helemaal omgegooid! Er moet vooral worden gezocht naar onrust."

door Alice Broeksma

Maar de lach glijdt van haar gezicht als het onderwerp therapie wordt aangesneden, waartegen ze zich in haar essays zeer stellig verzet. Al eerder had ze een hele roman ('Affliction'- *teistering*, red.) gewijd aan de macht van therapeuten, die in haar ogen totaal verkeerd kan uitpakken. Het is wel duidelijk dat Fay Weldon de grondgedachte van therapie goedkeurt, maar alle uitwassen verfoeit.

Waarom is die kritiek zo fel?

Fay Weldon: "Zoals veel mensen geloofde ik dat de therapeutische aanpak van alles de weg voorwaarts was, omdat het radicaal was, en we onszelf zonder pillen of straf beter konden gaan begrijpen. Maar de tijd is verstreken, je ziet zo eens wat in de kranten, je hoort zo eens wat om je heen, en je begint te beseffen dat het een instituut is geworden, zoals met de meeste baanbrekende bewegingen gebeurt. En nu therapie de voornaamste stroming is, is het een handvat geworden voor onderdrukking door de staat. Hier in Engeland zie je dat duidelijk: het is goedkoper om bijvoorbeeld op scholen in moeilijke wijken therapeuten in te zetten, die door liefdadigheidsorganisaties worden betaald, dan om structureel iets te veranderen aan slechte omstandigheden, zoals gebrek aan leerkrachten en gebrek aan lesboeken. Het is goedkoper om rouwspecialisten in te zetten als er een groot ongeluk gebeurt, dan om structureel iets aan de veiligheid op de weg te doen. Het is eenvoudiger stress-therapeuten aan te stellen, dan om iets te doen aan arbeidsomstandigheden. Dat gebeurt op grote schaal en dat is bizar! Het is de grote leugen geworden die mensen te horen krijgen: dat het *all right* is, en dat praten alles *all right* zal maken."

"Op een persoonlijk niveau heb ik dus meegemaakt dat mijn man, nu mijn ex-man, na dertig jaar huwelijk naar de therapeut ging. En binnen een paar weken lag het huwelijk op de klippen. Dat heb ik als basis gebruikt in 'Affliction': dat geen enkele therapeut vindt dat zijn of haar verantwoordelijkheid verder reikt dan de cliënt. En ik ben ervan overtuigd dat dat grote ellende veroorzaakt. De oplossing wordt mij te makkelijk gezocht in het verlaten van de ander: die ander heeft het allemaal gedaan. Je kunt inderdaad vastroesten in verkeerde gewoontes,

maar als je dat eenmaal weet kun je met kleine veranderingen vaak het een en ander verbeteren. Maar als een persoon, een cliënt, radicaal van richting verandert, dan zijn er zo zes of zeven mensen die daardoor worden geraakt. Sinds ik 'Affliction' schreef, heb ik enorm veel reacties gekregen. Die wijzen er duidelijk op dat er een grote onderstroom van ellende aan de gang is die vaak begint bij de therapeut. Nou kwam er laatst bij de kapper weer een vrouw van 75 in tranen binnen. Die had net van haar dochter te horen gekregen dat ze de kleinkinderen niet meer mag zien en dat ze niet meer welkom is. Dat had de dochter van de therapeut als advies meegekregen. Dat leven is dus verwoest".

In haar essay 'The therapist from hell' vergelijkt Fay Weldon therapeuten met de aflaatkramers uit vroeger eeuwen, geestelijken die geld vroegen voor de kwijtschelding van straffen in het vagevuur. Want de therapeut zegt: betaal me, ik benoem je kwaal en genees je. Fay Weldon schrijft dat de therapeut de emotionele afhankelijkheid van de patiënt aanwakkert en in stand houdt: hoe langer de genezing op zich laat wachten, hoe meer de therapeut ten slotte in zijn of haar zak kan steken. Ze wijst er op dat

Het is eenvoudiger stress-therapeuten aan te stellen dan iets te doen aan arbeidsomstandigheden. Dat gebeurt in Engeland op grote schaal en dat is bizar!

iedereen in Engeland zich therapeut kan noemen en gaat nog even door met de opsomming van foute motieven: de therapeut kan een bepaalde macht lekker vinden, een voyeur zijn, iemand die zelf op een afstand leeft en een parasiet is van het leven van anderen.

En een therapeut verdraait begrippen: noem verantwoordelijkheidsgevoel 'schuldgevoel' en je kunt het met een gerust hart terzijde schuiven. Noem liefde 'neurotische afhankelijkheid' en je kunt het ontkennen. Noem de misdeelden 'onbekwamen' en je kunt ze vergeten.

Fay Weldon: "Niet elke menselijke kwaal kun je genezen door te praten. Dat is in feite wel wat de therapeut in ruil voor geld belooft. Als je het zo gaat bekijken, zie je die therapeut al heel snel niet meer als de priester die het allemaal weet en die je niet ter discussie mag stellen. Je

gaat zien dat de therapeut iemand is die je, ook al doe je alsof dat niet zo is, betaalt in ruil voor aandacht en genegenheid. Dat hij dus eigenlijk een hoer is. En dan kom je weer mensen tegen die zeggen dat de therapeut echt geweldig is, dat ze zonder hem of haar niet zouden kunnen overleven. Maar als je dan vraagt wat er is gebeurd met de relatie waarin ze waren, met het huwelijk dat ze gesloten hadden, dan zeggen ze: Oh well, dat moest ik naast me neerleggen. Dan hebben ze die relatie dus verruild voor een bepaalde relatie met de therapeut en zijn er afhankelijk van geworden. Een rol die een goede vriend of vriendin op zich had kunnen nemen.

Bent U zelf in therapie geweest?

"Ja! Oh ja! Ik ben acht jaar in psychoanalyse geweest. Ik vond echt dat ieder-

FOTO: HOLLANDSE HOOGTE/MARK KOHN

een dat maar moest doen. Maar het was een langdurige en dure geschiedenis, die simpel was en waarin eigenlijk nooit iets gebeurde". Lacht: "Als je naar huis ging dan had je wat lucht gehad. Je zocht begrip, geen verbetering. Als het op dat niveau blijft, haalt het weinig uit. Maar het richt ook geen schade aan". Voegt toe: "Natuurlijk ben ik er wel voor dat iemand die zijn buurman de hersens in wil slaan hulp kan krijgen. Daar zijn professionele hulpverleners voor".

U schrijft dat therapie religie heeft vervangen.

"Therapie en het occulte hebben religie vervangen. Je ziet dat de samenhang van de maatschappij daar onder zwicht".

Als religie is ingehaald door therapievormen in een poging het leven te bevatten, en therapie leidt volgens U tot een zelf-zuchtige maatschappij, hoe moet een mens dan een antwoord vinden op zijn vragen?

"Er zijn toch boeken, en essays, en artikelen, en de hele rest waardoor je werkelijk kunt gaan begrijpen hoe de wereld werkt, door voorbeelden die niet direct in je eigen leven voor het grijpen liggen. Dat kun je je toeëigenen. Dat is een proces. Je kunt je eigen inzicht verscherpen, rationeler gaan denken. Daar zijn goede voorbeelden in nodig. Van wetenschappers, van schrijvers. Die moeten hun eigen ethiek loslaten op hun vondsten, en niet alleen werken zoals nu zo vaak het geval is omdat hun broodheer anders niet betaalt. Verder is er het probleem dat mensen nu denken dat het uitgangspunt is dat alles rechtvaardig is. Dat het de bedoeling is dat ze gelukkig zijn. Dat ze recht hebben op geluk. Terwijl de mens er niet op is gemaakt alleen maar gelukkig te zijn. Het leven is niet rechtvaardig. Natuurlijk maak je er het beste van en je probeert het leuk te hebben, maar we zijn er door de natuur domweg op gemaakt om ons voort te planten en dat is dat. Daar wordt dan die hele structuur op geprojecteerd, en daar kwam natuurlijk ook de behoefte aan een God vandaan. Toen geloofden we door religie dat we de prooi waren van onze zinnen en dat we daardoor in de problemen zouden komen.

Nu gaan we ervan uit dat je in beginsel goed bent, maar dat anderen het voor je in de war hebben geschopt: anderen zijn de schuld. De hele cultuur suggereert dat leven makkelijk is en dat je helemaal van jezelf mag uitgaan. Dat heeft mensen onverschillig gemaakt naar hun eigen maatschappij. Dat is ook de belangrijkste reden dat al die relaties maar stranden. Misschien moet er eens overwogen worden dat geluk niet van het grootste belang is, dat onvrede misschien helemaal niet zo rampzalig is, dat negatieve gevoelens en stress er bij horen, dat er ook zoiets bestaat als instinct en dat je dat niet helemaal kunt onderdrukken en ont-

kennen. Dat het dus gewoon allemaal onderdeel is van 'la condition humaine'..."

En dat zegt de schrijfster die in haar boeken menige rotzak de deur heeft gewezen? Ze lacht smakelijk. "Mannelijke steun is voor een vrouw verschrikkelijk moeilijk te vinden en al helemaal als de kinderen eenmaal geboren zijn.

Als vrouwen met hun man proberen te praten over het hebben van een bepaalde plicht, dan weten die mannen werkelijk niet waar ze het over hebben. Maar vrouwen van nu die terugkijken op hun leven zien dat onafhankelijkheid en het alleen-zijn ook niet alles is, dat dat niet zo'n fantastisch doel is als ze eerst dachten. Dat je dan wel *politically and emotionally correct* mag zijn, maar je bent wel alleen en die baan is ook betrekkelijk. Want je wordt op je hielen gezeten door jongeren die meedogenlozer zijn, of je moet afvloeien.

Natuurlijk is het *not done* om je door een man in elkaar te laten slaan, en het is *not done* als hij met de menulijst bepaalt wat jij eet, want dat is inbreuk op je vrijheid. Maar alles wat er gebeurt, laat jij toe.

"Vrouwen, en mannen, hebben een veel grotere keuzevrijheid dan ze zien, en dan ze geleerd hebben om te zien. Die keus zit meestal in *small acts of personal courage*.

Het gaat niet per se om het grote gebaar maar om de kleine verschuivingen. Je kunt nauw met iemand samenleven en niet realiseren dat je echt alleen de deur uit mag. Of misschien kun je niet tegen mannelijke woede, of je zoekt altijd weer de instemming van je moeder. In dat geval kun je leren je man kwaad te laten zijn, want dat duurt waarschijnlijk twee dagen en dan is iedereen het weer vergeten, of je trekt het je minder aan dat je moeder iets afkeurt.

Het betekent wel dat je in feite elke morgen moet bezinnen, en dat het gewoon is dat je daar moe van wordt.

Alle beslissingen hebben een schaduwzijde, alle beslissingen zijn daarom ook vreselijk.

Je kunt je ook in een situatie manoeuvreren waarin je helemaal geen keuzes maakt, of dat er nog maar een ding overblijft dat je nog kunt doen. Of je gaat beseffen dat je helemaal niet zo hulpeloos bent. Dat je gewoon je eigen hoofd een beetje moet gebruiken. Tegen de tijd dat dat echt doordringt zijn de therapeuten wel uitgestorven. En daar help ik graag een handje aan mee."

'Echte dames lunchen niet' verschijnt in mei. Uitgeverij Contact. Prijs f 24,90. ISBN 9025413927

Talent voor sociaal werk? Kom dan naar De Horst!

Hogeschool De Horst kent vier studierichtingen
Maatschappelijk Werk en Dienstverlening,
Personeel en Arbeid
Culturele en Maatschappelijke Vorming,
en Sociaal Pedagogische Hulpverlening

Voorlichtingsdag: 25 maart 1995

van 9.30 uur tot 16.00 uur

Keuzedagen: 10 april en 10 mei 1995

voltijd 14.00 uur tot 16.30 uur

deeltijd 19.00 uur tot 21.30 uur

Voorlichtingsavond 29 mei 1995

van 19.00 uur tot 21.30 uur

speciaal voor deeltijders

hogeschool
de Horst

Bel voor meer informatie:
Driebergen 03438 - 36537

50 jaar Hogeschool De Horst

Hij woont op een berg, in de wijk Carmel met uitzicht op de heuvels van de Israëlische havenstad Haifa en op de Middellandse Zee.

A.B. Yehoshua, schrijver, politiek activist en hoogleraar in de literatuurwetenschap aan de Universiteit van Haifa, werd weliswaar 58 jaar geleden in Jeruzalem geboren maar houdt van de plek waar hij nu al vele jaren woont. De uitgestrekte horizon geeft hem een gevoel van vrijheid. Misschien is dat de bron van het niet te stuiten optimisme van A.B. Yehoshua, één van de belangrijkste schrijvers van Israël.

Israëlish schrijver A.B. Yehoshua

We moeten ons wapenen tegen het egoïsme

In tegenstelling tot zijn romanfiguren geeft de auteur zichzelf niet over aan sombere overpeinzingen en voorspellingen. "Natuurlijk kan ik in mijn literatuur veel pessimistischer zijn omdat ik er zelf geen prijs voor hoeft te betalen. Fictie lijkt echt maar is het niet. In werkelijkheid heb ik altijd hoop. Ik ben een optimist omdat ik geloof dat mensen kunnen veranderen als ze willen veranderen. Misschien een cliché, maar waar een wil is een weg. Dat is de kern van mijn politieke en ideologische ideeën."

Naast vier romans (daarvan verschenen 'De vijf jaargetijden van Molcho' en 'Meneer Mani' in Nederlandse vertaling) publiceerde A.B. Yehoshua verhalenbundels, essays en non-fictieboeken. Hij toonde zich altijd voorstander van de dialoog en ging met een grote gretigheid in discussie met Israëlische politici en Westerse en Arabische intellectuelen.

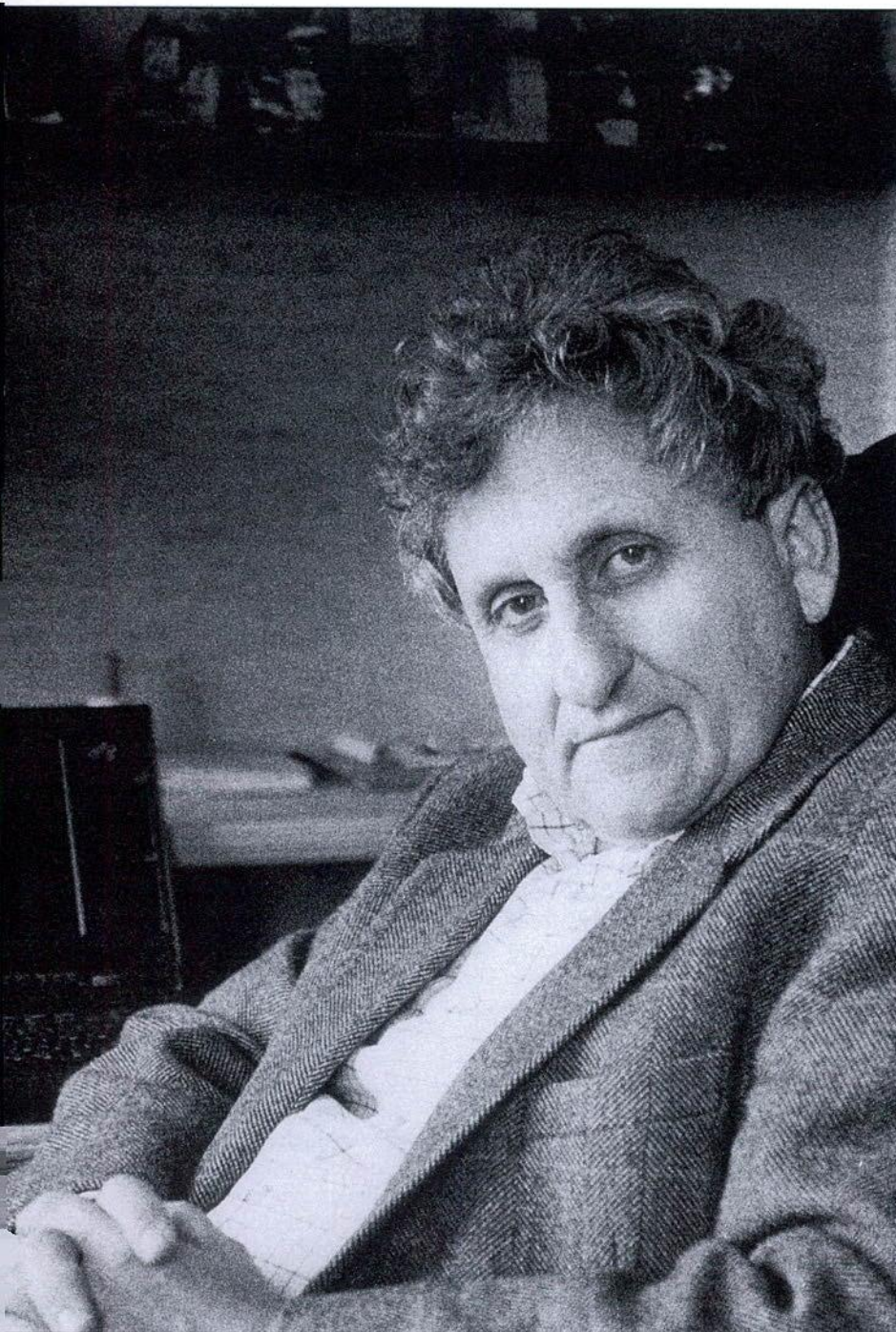
Zijn uitgangspunt is dat Israël vrede nodig heeft zoals een mens niet zonder zuurstof kan. "Wij joden leven in staat van oorlog vanaf het begin van ons bestaan. Op deze plek, op deze grond, is er al 110 jaar oorlog gevoerd. En dat moet stoppen."

Hij kan zijn geluk niet op dat de vrede eindelijk in zicht lijkt. Want vrede met de Palestijnen is wat de auteur jarenlang bepleitte als lid van de beroemde vredesbeweging Vrede Nu. En vrede met Jordanië, en op termijn hopelijk vredesbesprekingen met andere Arabische landen. Het sluiten van vrede heeft voor A.B. Yehoshua ook een belangrijke morele kant. "Door vrede te sluiten erkent Israël de morele rechten van een ander volk. Het is dus niet zozeer een kwestie van tolerantie als wel een kwestie van het morele bestaan, het morele recht van het Palestijnse volk. Dat recht hebben de joden al eer-

der, in 1947 voor de stichting van Israël, erkend."

Het moraliteitsbeginsel is voor de schrijver onontbeerlijk. "Ik denk dat moraliteit de garantie is dat de werkelijkheid bestaat. Immorele zaken kunnen heel lang bestaan, maar worden uiteindelijk verslagen door de moraliteit. Zo is de ineenstorting van het Stalinisme en het Bolsjevisme in Rusland een morele ineenstorting omdat die systemen niet meer in het land konden functioneren. De nederlaag van Amerika in Vietnam was vooral een morele nederlaag. Ze verloren die oorlog niet omdat ze de Vietcong niet hadden kunnen vernietigen maar vanwege het gebrek aan moraal."

Maar ook humanisme is voor A.B. Yehoshua van belang, en hij heeft zijn ongelovigheid nooit verbloed. "Ik ben niet religieus. Ik geloof niet in een bestaan van een God die de wereld dirigeert en

dagelijks inspecteert. Ik geloof in wat ik zie. Ik geloof in het tastbare, in mensen. Mensen vormen de enige criteria op grond waarvan ik mijn waarden en concepten heb bepaald. Neen, God bestaat niet. Trouwens als God wel bestond hoefde ik niet te geloven want dan zou zijn bestaan duidelijk zijn."

Hij staat in Israël niet alleen in deze opvatting. Israël is wel een joodse staat waar bijbelse waarden en geboden de maatschappij mede bepalen maar slechts 10 tot 15 % van de bevolking is godsdienstig. A.B. Yehoshua: "Ik zal niet het belang voor sommige mensen ontkennen om over God te praten en met hem in het reine te komen. Maar zelf geloof ik niet in God en dus moet een samenleving in mijn ogen seculier zijn. Dat betekent democratisch. Simpel. Het land wordt geregeerd door middel van de besluiten van het volk. Zolang de religieuze instituten

geen macht krijgen, is het niet erg om van tijd tot tijd met hen te overleggen. Dat kan een verrijking van de samenleving betekenen."

Het probleem is dat de religieuzen in Israël hun politieke invloed kunnen laten gelden omdat ze broodnodig zijn voor de vorming van regeringscoalities. Yehoshua verzucht: "Als het echt vrede is, zal het debat tussen religieuzen en niet-religieuzen een andere dimensie krijgen.

Nu gaat het hard tegen hard. Er bestaat nog een grote kloof tussen de linkse humanistisch denkenden en de religieuzen, omdat de religieuzen de rechtse krachten steunen die tegen het vredesproces zijn. Mijn hoop is erop gericht dat als er echt vrede is en niemand meer bang hoeft te zijn, er een betere samenwerking zal zijn met de gematigd religieuzen, met wie we ook in het begin van het bestaan van Israël hebben samengewerkt."

Hoewel hij van Sefardische (Oriëntaalse) origine is - zijn familie woont al vijf generaties in Israël - werd hij vooral beïnvloed door het Europese cultuurgedoe, door de joods-Griekse traditie, door grote schrijvers als Tolstoj en Faulkner (met wie Yehoshua wel eens wordt vergeleken) en filosofen als Spinoza en Kant.

Humanistische waarden als de autonomie van de mens zijn terugkerende thema's in zijn werk. Enthousiast: "De mens heeft zijn eigen verantwoordelijkheid. Voor mij geldt dat niet alleen op het persoonlijke vlak. Ik denk dat mensen ook verantwoordelijkheid voor anderen kunnen nemen. Vroeger, conform onze zionistische traditie, heeft een kleine minderheid de verantwoordelijkheid genomen voor de joden buiten de Jisjoev (joodse gemeenschap in Palestina/SJ) om een staat op te bouwen. Ik vind het goed als mensen verantwoordelijkheid durven nemen. Anders zou er niet iets bestaan als een identiteit. Je kunt individueel geen identiteit ontwikkelen. Het ontwikkelen van een identiteit is gelieerd aan een gemeenschap, een gemeenschappelijke noemer."

De mens is in oorsprong een onbeschreven blad die kan kiezen tussen goed en kwaad. De schrijver benadrukt opnieuw: "Ik geloof in de mogelijkheid van de mens om te veranderen. Je zou het een psycho-analytische benadering kunnen noemen - dat is niet zo raar, mijn vrouw

Als het echt vrede is, zal het debat tussen religieuzen en niet-religieuzen een andere dimensie krijgen.

is psycho-analyticus. Het verschil tussen politiek links en politiek rechts is het geloof van links dat mensen de mogelijkheid hebben om hun mening te veranderen."

Van belang hierbij is het vergaren van kennis. "Kennis verrijkt, kennis maakt je tot een wijzer mens. D

oor kennis begrijp je wat goed en wat slecht is. Dat betekent dat je aan jezelf moet werken. Ik geloof in het aloude humanistische idee dat je mensen kunt onderwijzen. Je kunt ze zelfbewust maken. Daardoor worden mensen minder egoïstisch, er ontstaat solidariteit.

Met de eigen gemeenschap, met de mensen in het land en uiteindelijk met de hele wereld."

"Neem het probleem met de Palestijnen. Ruim 75 jaar geleden is de discussie begonnen over hoe het verder moest. De helft van mijn leven is er gepraat over vijf

andschap, bloedvergieten, dromen, oplossingen, patstellingen. Sommige mensen zeiden tegen me 'je bent een optimist te denken dat er vrede te sluiten is'. Lange tijd had ik alle schijn tegen me, maar ik baseerde mijn optimisme op mijn geloof dat mensen in staat zijn een appèl te

den te formuleren ten koste van de totale vrijheid, dan heb je gelijk. Mijn gevoel is dat er een culturele ziekte in Europa heerst. Ook in Israël. De solidariteit is weg. Mensen zijn egoïstisch. Mensen leven voor het plezier, voor de eigen geneugten. Alsof het daarom gaat. Kwesties

Je kunt mensen zelfbewust maken. Daardoor worden mensen minder egoïstisch, er ontstaat solidariteit.

doen op de rede. Ik ontken heus niet dat een mens zwarte plekken kan hebben, dat hij complex en irrationeel kan zijn waardoor er enorme negatieve uitbarstingen kunnen plaatsvinden. Natuurlijk kun je niet overal de hand in hebben, zijn er plagen zoals bijvoorbeeld Aids die je machteloos maken. En toch geloof ik in de permanente strijd van de mens om nieuwe uitdagingen aan te gaan en gewapend met de rede - want dat is zijn enige instrument - zijn idealen na te jagen."

Vrijheid vindt de schrijver een hoog goed zolang dit niet ten koste gaat van gelijkheid en broederschap.

"In de huidige wereld ligt daar niet voldoende nadruk op. Gelijkheid is niet minder belangrijk dan vrijheid, en broederschap - solidariteit - niet minder belangrijk dan gelijkheid. Het meest ideale is als deze drie begrippen in balans zijn. Maar dat is moeilijk. Het is altijd schipperen, geven en nemen. Je kunt je voorstellen dat we een deel van onze vrijheid opgeven om meer gelijkheid te krijgen. Het is prima als er economische vrijheid

die 30 jaar geleden belangrijk waren - zoals het welzijn van de samenleving en de problemen in de Derde Wereld - interesseren heel veel mensen niet. Dat stoort me. Daar verzet ik me tegen."

Yehoshua blijft een onverbeterlijke idealist met een opdracht. Hij wil bijdragen aan het creëren van een betere wereld en lanceert oplossingen en mogelijkheden. Zo hoopt de schrijver dat Israël, nu het land op de vooravond staat van een vrediger tijdperk, zijn aandacht zal verschuiven van oorlogsvoering en de wapenindustrie naar het milieu, en het ontwikkelen van de grond. "Ik hoop dat wij de woestijn zullen veroveren zoals Nederland het water veroverde."

En hij hoopt, verwacht dat de Israëli's bereid zullen zijn hun steentje bij te dragen aan de ontwikkelingen in het buitenland. "Het is joden eigen om na te denken hoe ze een contributie kunnen leveren aan het oplossen van problemen. Ik heb al eens het idee geopperd om een soort lerarenkader in het leven te roepen. Dat zou een gezamenlijk project van Israëli's en joden

Ik hoop dat wij de woestijn zullen veroveren zoals Nederland het water veroverde.

is waardoor mensen goed zaken kunnen doen. Maar als dat gaat ten koste van anderen waardoor er steeds meer ongelijkheid in de samenleving komt, is dat niet goed."

Zijn respect voor samenlevingen die uitgaan van een bepaalde zelfbeheersing is groot. Een jaar of tien geleden verbleef hij in Zweden waar hij werd verrast door het vroege uur in de avond waarop de televisie ophield met haar uitzendingen. "Het was alsof de Zweedse televisie zei 'genoeg, beheers jezelf, ga iets nuttigs voor je familie doen'. Dat spreekt me aan." De schrijver als zedenmeester? "Neen, dat is te negatief. Maar als je zegt dat het mij aanspreekt om nieuwe waar-

in de Westerse landen moeten worden waarbij leraren in verschillende vakken - zoals informatica, muziek, talen en technologie - gratis worden uitgezonden naar Oost-Europa, Afrika, Azië. Naar gebieden waar men een gebrek heeft aan goede docenten op universiteiten en hogescholen. Het zou toch prachtig zijn als op zo'n manier de wetenschap en de technologie in die gebieden wordt verbeterd. Dan doen we tenminste iets en we wapenen ons meteen tegen het egoïsme."

De romans van A.B. Yehoshua worden uitgegeven door uitgeverij Wereldbibliotheek in Amsterdam.

Bijscholing tot docent humanistisch vormings- onderwijs nog mogelijk

In 1993 is de eerste- en tweede-graads lerarenopleiding humanistisch vormingsonderwijs gestart. Deze tweejarige deeltijdsopleiding wordt gegeven door het Pedagogisch Studiecentrum Humanistisch Vormingsonderwijs in Utrecht en wordt momenteel gevolgd door 45 studenten. Afgestudeerden van de opleiding kunnen hvo gaan geven in het voortgezet onderwijs en in instellingen voor middelbaar en hoger beroepsonderwijs.

Deze lerarenopleiding maakt deel uit van het Project Vervolg-onderwijs dat bekostigd wordt door het Ministerie van Onderwijs. Doel van het project is het opzetten van de lerarenopleiding hvo en het vergroten van de mogelijkheden om hvo in het voortgezet onderwijs en in instellingen voor middelbaar en hoger beroepsonderwijs te geven. Projectleider is de hoogle- raar Humanistiek aan de Universiteit Utrecht, Rob Tielman, die hiertoe is gedetacheerd bij het Pedagogisch Studiecentrum HVO.

Voor de studiejaargang 1995-1997 zijn nog 15 studentplaatsen beschikbaar voor docenten in het voortgezet onderwijs en het middelbaar en hoger beroepsonderwijs die bijgeschoold willen worden tot docent hvo. Belangstellenden kunnen zich (zo spoedig mogelijk!) voor nadere informatie wenden tot het secretariaat van het Project Vervolgonderwijs, Ada Bockmeulen, Plompetorengracht 21, 3512 CB Utrecht, tel. 030-341700, fax 030-310794.

Radio

Het Humanistisch Verbond zendt zijn radioprogramma's uit op Radio 5, de opniezender van Nederland, te vinden op de Midden-golf, 1008 Mhz. En natuurlijk ook op iedere kabel. Iedere maandag van 13.00 tot 15.00 uur zijn drie programma's te beluisteren.

13.10 uur Het voordeel van de twijfel
Elke week een tot nadenken stemmende documentaire.
Eindredactie Kees Vlaanderen.

14.03 uur Boven het Dal
Live interviewprogramma met gasten die in hun leven nog plaats hebben voor idealen. Eindredactie Dorothée Forma.

14.30 uur De Verbeelding
Programma over boeken en schrijvers onder redactie van Yolanda Mante, Rina Spigt en Ilonka Verdurmen.

Televisie

Woensdag 12 april
22.50 uur, Nederland 1

Landschappen waar niemand van weet

FOTO: HOLLANDSE HOOGTE/STEVE RAVIEZ

Documentaire over de Amsterdamse kunstschilder Melle Oldeboerrigter.

Het werk van Melle Oldeboerrigter (1908-1976) was lange tijd in Nederland controversieel.

Hoewel van zijn werk in binnen- en buitenland al exposities georganiseerd waren, weigerde Sandberg in 1955 nog twee schilderijen van Melle voor een expositie en schaarde zich daarmee bij andere museumdirecties die werk van Melle weigerden.

Nadat hij in 1968 een koninklijke onderscheiding kreeg, verscheen er eindelijk in 1972 een grote overzichtstentoonstelling van zijn werk in het Stedelijk Museum in Amsterdam en het Gemeentemuseum in Arnhem.

'Landschappen waar niemand van weet' bestaat uit twee onscheidbare delen. Gesprekken met o.a. de vrouwen in Melle's leven roepen het beeld op van de kleurrijke en ongrijpbare Melle die bovenal compromisloos toegewijd was aan zijn werk. Een gefilmd interview met de schilder uit 1972 maakt dit portret compleet.

De verhalen vertellen meer dan alleen Melle's leven. De film gaat ook over het communistisch-anarchistische milieu waarin de 'vertellers' verkeerden. Daarnaast zijn er de beelden: de schilderijen van Melle, waarnaar filmmaker Melle van Essen bijna zoekend en tastend met zijn camera kijkt. Het is een documentaire die zijn eigen motto serieus neemt: 'Kijken doe je met je ogen, zien met je gevoel'.

'Landschappen waar niemand van weet' werd in 1993 bekroond met de Prix Futura.

Woensdag 19 april
22.50 uur, Nederland 1

Karel Appel, If I Were a Bird

FOTO: HOLLANDSE HOOGTE/KOOS BREUKEL

Documentaire waarin cineast Mat van Hensbergen een portret maakt van de kunstenaar die een wereldburger is geworden, sinds zijn vertrek uit Nederland veertig jaar geleden. Kern van de film is de werkwijze van de schilder, zijn worsteling voor het doek.

Als een van grootste expressionisten van onze tijd, beschikt de inmiddels 73-jarige Appel over een niet aflatende werkdrijf. Om niet vast te roesten in bepaalde technieken, wisselt hij voortdurend van materiaal, van olieverf naar gouache, van tweedimensionale reliëfschilderijen naar driedimensionale sculpturen. Enorme houten bouwwerken, 'brandstapels' noemt Appel ze zelf, waarin hertekoppen figureren naast beschilderde Aziatische tempelbeelden en oude Toscaanse boerenwagens.

In 'Karel Appel, If I Were a Bird', komen ook een aantal geestverwanten van de schilder aan het woord, zoals de Japanse danser en choreograaf Min Tanaka, met wie Appel al sinds de jaren tachtig theateervoorstellingen maakt. Ook zien we Appel aan het werk bij de opera Noach, die vorig jaar in de Amsterdamse Schouwburg in première ging.

VAN HET HOOFDBESTUUR Fusie Humanistische Bouwstichting Bejaardenhuisvesting

Wat is de stand van zaken in de aangekondigde fusie van de HBB (Humanistische Bouwstichting Bejaardenhuisvesting) en NCHB (Nederlandse Centrale voor Huisvesting Bejaarden)? Die vraag werd het hoofdbestuur enkele malen gesteld tijdens recente bijeenkomsten met kaderleden in de regio. De situatie is op het moment van het schrijven van dit bericht (halverwege maart) als volgt. Bestuursvertegenwoordigers van de genoemde constituerende organisaties (CO's), namelijk Humanistisch Verbond, Humanitas en de Vrije Gedachte, hebben enkele gesprekken gevoerd met de voorzitter en de directeur van de HBB. Daarbij is van de zijde van de CO's gesteld, dat men zich niet tegen het fusieplan als zodanig wil verzetten, mits duidelijk geformuleerd

leerde en praktisch te realiseren garanties worden gegeven ten aanzien van:

- het tot zijn recht laten komen van de humanistische levensbeschouwing in de bij de HBB aangesloten verzorgingsinstellingen;
- de financiering van de humanistische zorgondersteunende activiteiten;
- de positie van de contribuanten van de HSHB en de door deze contribuanten ingebrachte geldstromen.

De bespreking over de specifieke invulling van deze door de CO's gestelde eisen wordt voortgezet. De ruimte in de Humanist laat niet toe op deze plaats meer in detail op dit onderwerp in te gaan. Het ligt in de bedoeling op korte termijn nadere informatie aan de bestuurlijke vertegenwoordigers in de verzorgingsinstellingen toe te zenden.

Namens het hoofdbestuur,
Joop Puls

HV krijgt algemene ledenvergadering

Op 18 maart hield het Humanistisch Verbond een extra congresdag in de Jaarbeurs in Utrecht. Deze dag was een voortzetting van het congres dat in november vorig jaar werd gehouden. Het hoofdbestuur kreeg toen groen licht om een statutenwijziging uit te werken. Belangrijkste wijziging daarin: de invoering van een jaarlijkse algemene ledenvergadering (ALV), ter vervanging van het congres. In de Humanist van december/januari is hierover uitvoerig bericht.

Congresgangers uit het noorden hadden op de extra congresdag een voorspoedige treinreis. Tot Nijkerk, want daar moesten ze overstappen op bussen. Vanaf Amersfoort konden ze dan weer ongehinderd verder met de trein richting eindbestemming. Het congres zelf verliep eigenlijk net zo. Vanaf het begin zat de vaart er goed in. Het ene na het andere amendement werd bij acclamatie aangenomen. Een betere woordkeus hier, een handiger procedurevoorstel daar. Geen principiële

kwesties waar het hoofdbestuur zijn wijzigingsvoorstel in gevaar zag komen. Opont-houd ontstond er pas halverwege. En niet door de tegenstanders van de invoering van een algemene ledenvergadering, maar door de voorstanders, die vonden dat het hoofdbestuur niet ver genoeg ging in het streven naar openheid onder het motto: als we dan voor een ALV kiezen, dan ook helemaal, en ieder lid dat zich bij het begin van de vergadering aanmeldt, dan ook stemrecht. Het hoofdbestuur wilde, om allerlei praktische redenen, het stemrecht beperken tot leden die hun komst tenminste één week vooraf hebben aangekondigd. De discussie hierover laaide op, waarbij zelfs de notaris van het HV het woord werd gegeven om juridische opheldering van zaken te geven. Bij stemming bleek het congres fifty-fifty verdeeld over de kwestie. Aansluitend speelde de vraag of een lid op de ALV bij volmacht voor een afwezig lid mag stemmen. Het hoofdbestuur vond van niet. En ook hierover splitste het congres zich weer op in een fifty-fifty stemverhouding. Waarop het hoofdbestuur, met een toegeeflijke meerderheid in z'n kielzog, even later besloot om in beide kwesties zijn bezwaar te laten varen. Daarmee werd de weg vrijgemaakt om de gewijzigde statuten, in hun geheel, met 155 stemmen voor en 20 tegen goed te laten keuren. Gevolg: op 25 november houdt het Verbond zijn eerste ALV, mét stemrecht voor alle daar aanwezige leden en mét de mogelijkheid om in volmacht voor één afwezig medelid te stemmen.

De congresreun was onder-tussen weer op volle snelheid, de goedkeuring van de noodzakelijke aanpassingen in het huishoudelijk reglement stelden weinig meer voor, en aan het begin van de middag spoedden de afgevaardigden zich al weer huiswaarts. Voor een klein deel van de aanwezige afgevaardigden was het te hard gegaan. Ze hadden

DR. J.P. VAN PRAAGPRIJS VOOR W.L. BRUGSMA EN T. WIBAUT- GUILONARD

Zaterdag 3 juni wordt in de Rode Hoed in Amsterdam de tweejaarlijkse Dr. J.P. van Praagprijs uitgereikt aan de heer W.L. Brugsma en mevrouw T. Wibaut-Guilonard. De prijs wordt hen in dit herdenkingsjaar toegekend omdat zij erin geslaagd zijn zich, ondanks hun eigen traumatische oorlogservaringen, in te zetten voor verbredering en verzoening. Hiermee hebben ze een bijdrage geleverd aan de humanisering van de samenleving.

VIDEO EN BOEK 'VERSLAVEND LEKKER EN NOOIT GENOEG'

Vorig jaar november organiseerde het HV in Utrecht een symposium over consumptie-motieven in deze tijd. Naar aanleiding hiervan verschijnen in de loop van april een boek en een video-productie, onder de titel

'Verslavend lekker en nooit genoeg'. Beide zijn zeer bruikbaar voor lokale activiteiten van Humanistisch Verbond en Humanitas.

Video en boek worden op 9 mei officieel aan pers en publiek gepresenteerd. Aanvang 20.00 uur in het CSB-gebouw, Kromme Nieuwegracht 39 in Utrecht.

Belangstellenden kunnen zich aanmelden bij Ariane de Brauw, tel. 030-392131.

meer principiële discussie gewild, in de statuten meer garanties voor een goed verloop van de ALV willen inbouwen. Maar voor de meesten was het goed zo; nu komt het op de praktische invulling aan. Of zoals algemeen secretaris Joop Puls tijdens de vergadering opmerkte: "We zijn er niet in de eerste plaats om haarfijn alle regels in huis vast te stellen, maar om standpunten te ontwikkelen en in de maatschappij onze invloed aan te wenden. Daar gaan we onze energie op richten." (FS)

MARIAN VERKERK BIJZONDER HOGLERAAR 'ETHIEK VAN DE ZORG' IN GRONINGEN

Dr. M.A. Verkerk (1957) is met ingang van 1 maart door de humanistische stichting Socrates benoemd tot bijzonder hoogleraar bij de Rijksuniversiteit Groningen, met als leeropdracht 'Ethiek van de zorg, vanuit humanistisch perspectief'. Marian Verkerk promoveerde in 1985 op het proefschrift 'Ethiek en Welzijnsbeleid' bij prof. dr F.R. Heeger aan de Universiteit Utrecht. Ze werkte als docent maatschappijleer en is sinds 1988 docent ethiek aan de Faculteit der Wijsbegeerte van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Binnen deze faculteit is ze ook bestuurlijk actief. Verder was Marian Verkerk de afgelopen jaren lid van twee medisch-ethische commissies bij zorginstellingen. Deze bijzondere leerstoel in Groningen is gesitueerd in de Faculteit der Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap en kon tot stand komen door een financiële bijdrage van de afdeling Groningen e.o. van het Humanistisch Verbond.

Debat in Nieuwspoort

Van wie is mijn lichaam?

Op zondagmiddag 9 april is er in het Haagse Nieuwspoort een actualiteitendebat over orgaandonatie en lichamelijke integriteit. Titel: 'Van wie is mijn lichaam? Zelfbeschikking of Staatsbeschikking'. Ethici, politici, hulpverleners en burgers geven hun mening over de verschillende kanten die aan dit onderwerp zitten.

DeBatterij

Centrum voor publieke communicatie en cultuur

Plaats: Nieuwspoort, Lange Poten 10 in Den Haag. Toegangskaart: f 7,50 aan de zaal. Organisatie: DeBatterij in samenwerking met de afdeling Haagland van het Humanistisch Verbond. Meer informatie op de DeBat-info-lijn, 070-3505707. Vanaf 11.30 uur is Nieuwspoort al open en kunt u een 'nieuws-lunch' gebruiken.

AAD VAN OOSTEN IN ALKMAAR

Maandag 24 april om 20.00 uur presenteert HV-hoofdbestuurslid Aad van Oosten het discussieproject 'Goed gezelschap' in Alkmaar. 'Goed gezelschap' gaat in op burgerlijke normen en waarden die in het publieke leven een grote rol dienen te spelen. De discussie hierover is indertijd door oud-minister Hirsch Ballin ingezet en haakt o.a. in

op gevoelens van onveiligheid die veel mensen hebben. Het Humanistisch Verbond wil de discussie over criminaliteit en de houding die we hier tegenover aannemen, niet uit de weg gaan. Onveiligheid op straat zal het aanknopingspunt zijn op deze avond met Aad van Oosten. Het project 'Goed gezelschap' is ontwikkeld door het Humanistisch Studiecentrum Nederland in samenwerking met instellingen van katholieke en protestantse signatuur. Adres: Van Teylingenstraat 20 in Alkmaar.

VREDESBERAAD-DAG IN HILVERSUM

Op 13 mei, van 10.00 tot 16.00 uur, komt het Humanistisch Vredesberaad (HVB) bij elkaar in Hilversum, Kleine Drift 35A. De bijeenkomst staat in het teken van de 'Agenda for Peace' (van de Verenigde Naties) en de 'Agenda voor Vredesoperaties' (als reactie daarop van de Nederlandse vredesorganisaties). Er worden alternatieven besproken voor de door de VN gekozen oplossingen voor vredesoperaties.

Recente ontwikkelingen en discussies kunt u ook volgen in 't Kan Anders', een tweemaandelijks tijdschrift voor vreedzame en leefbare wereld. Uitgevers zijn het HVB en Van Zwaarden naar Ploegscharen. Een proefabonnement (2 nummers) vraagt u aan door f 5,- over te schrijven op giro nr. 3772349 van 't Kan Anders, Delft. Meer informatie over HVB-activiteiten: Rein Heine, tel. 010-4049148.

KADERDAG OP 8 APRIL

Voor het kader van HV, Humanitas en werkgroepen Humanistisch Vormingsonderwijs is er op zaterdag 8 april een kaderdag in Utrecht.

Programma: 's Morgens een presentatie van succesvolle activiteiten van afdelingen van het HV zoals: manifestatie 'Chaos en verbeelding'; het bereiken van andere doelgroepen; filosofie voor een breed publiek; publiciteit en ledenwerving. Het programma staat in het teken van versterking van wervingskracht op lokaal niveau.

's Middags komt de jubileumviering aan bod met de extra publiciteits- en wervingsmogelijkheden voor het HV.

Voor aanmeldingen en verdere informatie kunt u bellen met Dini Boer (secretariaat Verenigingszaken), tel. 030-392129.

TRAININGSDAG OP 20 MEI

Voor het kader van HV en Humanitas is er op zaterdag 20 mei een trainingsdag in Utrecht.

Programma: Presentatie van samenwerking Humanitas en HV: een nieuwe start van de verenigingen in de Flevopolder.

Inhoudelijke bijeenkomsten over 'Burgerschap, Levensbeschouwing en Criminaliteit'. 'Kwaliteit van zelfbeschikking in de zorg' en 'Verslaving lekker en nooit genoeg' (over de consumptiemaatschappij).

In werkgroepen wordt aandacht besteed aan de samenwerking met andere organisaties, fondsenwerving en het organiseren van evenementen.

Voor aanmeldingen en verdere informatie kunt u bellen met Ruud van Sijl (consulent verenigingszaken), tel. 030-392129.

Vijftig jaar Humanistisch Verbond en Humanitas

Aan de buitenwereld laten zien dat we er zijn en wat we doen. En dat het humanisme, ook zonder dat het woord valt, een belangrijke inspiratiebron is voor mensen, thuis, op het werk of in vrijwilligersactiviteiten. Dat is een belangrijk doel van de gezamenlijk jubileumviering.

Met de naambekendheid van beide organisaties zit het redelijk goed, maar nog niet goed genoeg. Het grote publiek kent meestal wel de namen Humanistisch Verbond en Humanitas, resultaat van 50 jaar aan de weg timmeren voor een menswaardige samenleving. Maar minder bekend zijn vaak onze concrete activiteiten en de werkvelden waarop we actief zijn. En nieuwe invalshoeken die door beide organisaties en door de Stichting Socrates en de Universiteit voor Humanistiek ontwikkeld worden op tal van maatschappelijke terreinen kunnen best meer aandacht van publiek en media gebruiken. De gezamenlijke viering van 50 jaar Humanistisch Verbond en Humanitas vormt daarvoor een goede aanleiding. En biedt tegelijkertijd de mogelijkheid om uiting te geven aan de groeiende samenwerking binnen de humanistische beweging.

Wat staat er zoal op stapel? Via verschillende media zal in de periode september - december aandacht worden besteed aan het jubileum. Een jubileumkrant met informatie over het georganiseerde humanisme, activiteiten en werkvelden zal op grote schaal verspreid worden. Op radio en televisie zal de HOS programma's uitzenden gekoppeld aan het jubileum.

Daarnaast zijn twee werkvelden uitgekozen, waarop zowel Humanitas als het Humanistisch Verbond in het verleden hun sterke kant hebben getoond: de zorgsector en het terrein van opvoeding/-onderwijs. In de maanden oktober/november zijn er twee landelijke bijeenkomsten voor professionals en vrijwilligers op deze terreinen, en uiteraard voor andere belangstellenden. Bijeenkomsten met een feestelijk en inhoudelijk karakter, om nieuwe inspiratie op te doen. De Humanist komt eind november met een special, met een eigen thema en met aandacht voor het concrete werk van HV en Humanitas.

De afdelingen van Humanitas en HV kunnen een belangrijke rol spelen bij de verspreiding van jubileumkrant, Humanist en ander bestaand foldermateriaal. En met het organiseren van eigen activiteiten op lokaal en regionaal niveau.

De fakkel van het jubileum wordt door Humanitas (met eigen viering op 31 mei) via de gezamenlijke viering in de periode september - december, doorgegeven aan het Humanistisch Verbond, die op 17 februari 1996 de eigen geboortedag viert. Concrete plannen hiervoor zijn in ontwikkeling.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de contactpersoon van de gezamenlijke jubileum viering, Ellen Sontag, bij Humanitas maandag, woensdag en donderdag, tel: 020-6262445 en bij het HV op dinsdag 030-392100.

Maak kennis met het Humanistisch Verbond

Vrijheid, rechtvaardigheid en respect voor menselijke waardigheid. Het Humanistisch Verbond draagt deze waarden uit door zich sterk te maken voor het recht op zelfbeschikking, voor gelijke behandeling, voor mensenrechten. Door het bevorderen van maatschappelijke discussies over medische ethiek, de vluchtelingenproblematiek en het consumptievraagstuk. Maar ook door bijvoorbeeld in ziekenhuizen en gevangenissen geestelijke verzorging te bieden. Pasklare antwoorden heeft het Humanistisch Verbond niet, wel een inspirerende visie en kritische vragen.

Hiernaast drie mogelijkheden om kennis te maken met het Humanistisch Verbond.

1. Abonnee op de Humanist

Wat leest u in de Humanist, het maandblad van het Humanistisch Verbond? Elk nummer besteedt aandacht aan maatschappelijke en ethische onderwerpen. Boeiende mensen vertellen over hun normen, drijfveren en de keuzes die zij maken. Behalve interviews treft u in de Humanist natuurlijk ook artikelen, boekbesprekingen, prikkelende meningen en cartoons aan. Nieuwsgierig geworden?

Probeer de Humanist eens een jaar, dat kost u slechts f 42,50. Vul de kaart in en stuur 'm op. Vandaag nog!

2. Donateur van het Humanistisch Verbond

Met ingang van 1995 kunt u donateur worden van het Humanistisch Verbond. Daarmee maakt u het voortbestaan van activiteiten en de opzet van nieuwe projecten mogelijk. Uw financiële bijdrage is van groot belang nu de overheid elk jaar minder subsidie verstrekt en andere inkomsten niet meer groeien. Als donateur ontvangt u tenminste twee keer per jaar informatie over onze activiteiten en projecten, waarbij één keer een nummer van de Humanist. U bent al donateur van het Humanistisch Verbond voor f 35,- per jaar. Natuurlijk is een hogere bijdrage welkom! Als u eerst meer informatie wilt, kan dat ook. Vul de kaart in en stuur 'm op! Alvast hartelijk dank voor uw steun!

3. Lid van het Humanistisch Verbond

Waarom lid worden van het Humanistisch Verbond?

Als lid steunt u het Humanistisch Verbond. U maakt daarmee activiteiten en projecten mogelijk die gericht zijn op een menswaardige samenleving. Ook ontvangt u automatisch het maandblad Humanist, een belangrijke bron van inspiratie in een wereld die uw keuzes dagelijks op de proef stelt. U kunt gratis deelnemen aan themabijeenkomsten in uw regio en u krijgt korting op landelijke symposia. Het Humanistisch Verbond heeft meer dan 60 afdelingen in het land. Als u wilt, ontvangt u informatie over plaatselijke activiteiten, cursussen en lezingen.

De minimum-contributie bedraagt f 75,- per jaar. Een hogere bijdrage is natuurlijk welkom! Voor leden met een inkomen lager dan f 18.000,- bruto per jaar is de minimum-contributie f 45,-. Jongeren tot 27 jaar betalen slechts f 35,- per jaar. Per lid kan één persoon op hetzelfde adres kiezen voor een gratis medelidmaatschap. Een medelid ontvangt geen extra Humanist. Als u eerst meer informatie wilt, kan dat ook. Stuur de ingevulde kaart aan ons op. Wij hopen u als lid te mogen begroeten.

Aantal lezers Humanist groeit gestaag

De Humanist wordt door steeds meer mensen gelezen. Dat blijkt uit recente gegevens. Het aantal abonneementen steeg met 24% en de losse verkoop met 7%. Rond de 3000 geïnteresseerden namen in oktober vorig jaar een proefabonnement op de Humanist (in het kader van de actie 'Drie voor een tientje'). Meer dan 20% daarvan werden daarna vaste abonnee of direct lid van het Humanistisch Verbond. Op 1 februari telde de Humanist in totaal 16942 abonnees (5363 losse abonnees en 11579 lid-abonnees). De Humanist is nog

niet regulier verkrijgbaar in de kiosk - alleen enkele boekhandels in het land verkopen het blad. De speciale themanummers van de Humanist zijn wel steeds verkrijgbaar in de losse verkoop. Met succes. Zo werden van het speciale zomernummer over vakantie en van het speciale themanummer over kind van je ouders, meer dan 12000 exemplaren los verkocht. Dit jaar wordt een verdere groei verwacht.

HVO ZOEKT NIEUWE LEDEN VOOR WERKGROEPEN

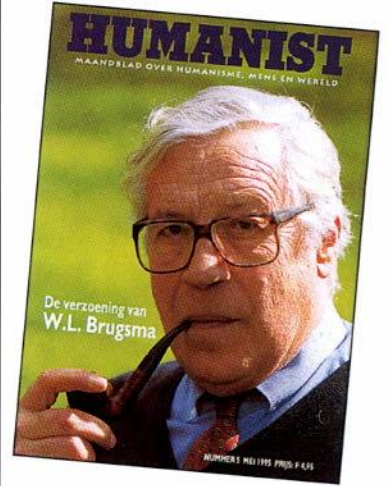
In verschillende plaatsen zoeken HVO-werkgroepen actieve mensen die Humanistisch Vormingsonderwijs een warm hart toedragen.

De werkgroepen begeleiden en stimuleren het HVO-werk, onderhandelen met scholen en gemeente en beheren de financiën.

Leuk en boeiend werk, dat enkele dagdelen per maand vraagt.

Meer informatie: Aletta Blaauw, landelijk bureau HVO, tel. 030-341700.

In het volgende nummer

Op 3 juni krijgt W.L. Brugsma samen met T. Wibaut-Guilonard de Dr. J.P. van Praagprijs. In het meinummer een uitgebreid interview met de 'gentleman-publicist' over verzoening en verwerking.

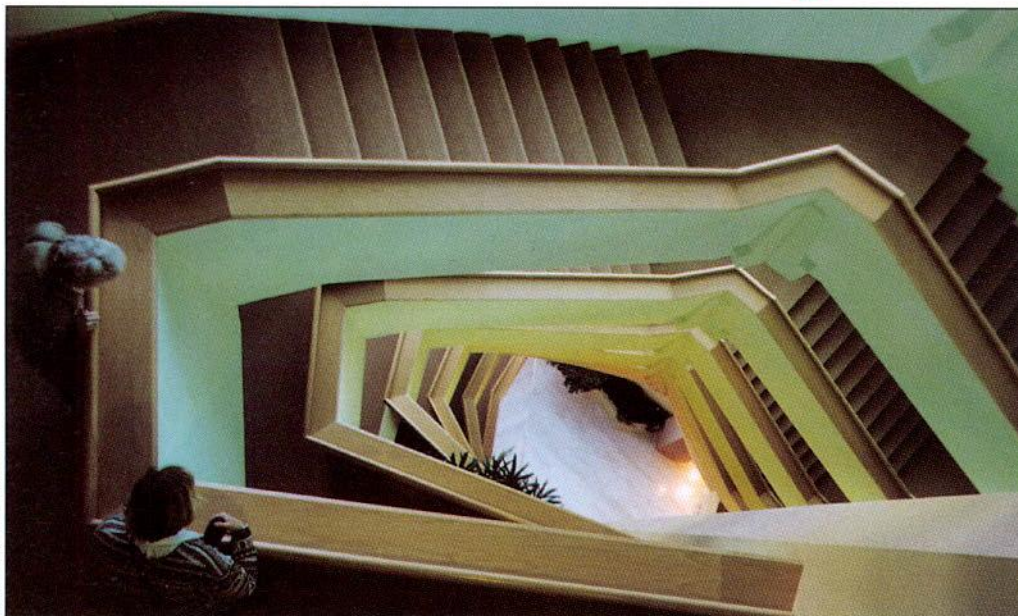
Humanist eenmalig in plastic

Het maartnummer van de Humanist bereikte de lezer in een plastic jasje en niet in de vertrouwde papieren wikkel. Enkele lezers lieten de redactie weten hierdoor onaangenaam verrast te zijn. Maar u hoeft niet ongerust te zijn, er is geen sprake van dat u de Humanist elke keer in plastic thuis zou krijgen. Het betrof hier een eenmalige noodop-

lossing. Bij de binder bleek dat de bij het maartnummer ingevoegde bruine NOVIB-envelop (een betaalde 'advertentie') er door z'n gewicht spontaan uitviel. Papieren wikkels die aan alle kanten dicht kunnen, waren op dat moment helaas niet in een oplage van 20.000 exemplaren beschikbaar. Het Humanistisch Verbond had zich wel

contractueel verplicht om de NOVIB-mailing mee te sturen. De enige oplossing was om de Humanist voor deze ene keer in plastic te sealen. Zoals u ongetwijfeld heeft gezien, is de Humanist die u nu leest, weer gewoon vertrouwd in een papieren wikkel in uw bus gevallen. En dat geldt ook voor alle komende nummers van de Humanist.

Lezers bewonderen Gasunie-gebouw

Donderdag 2 maart was het zo ver: vijftig lezers van de Humanist verzamelden zich in Groningen voor een rondleiding in het befaamde Gasunie-gebouw. Deze vijftig lezers waren de gelukkigen die na loting uit meer dan duizend gegadigden meemochten. Het gastvrije onthaal van de Gasunie maakte de dag tot een heugelijke belevenis.

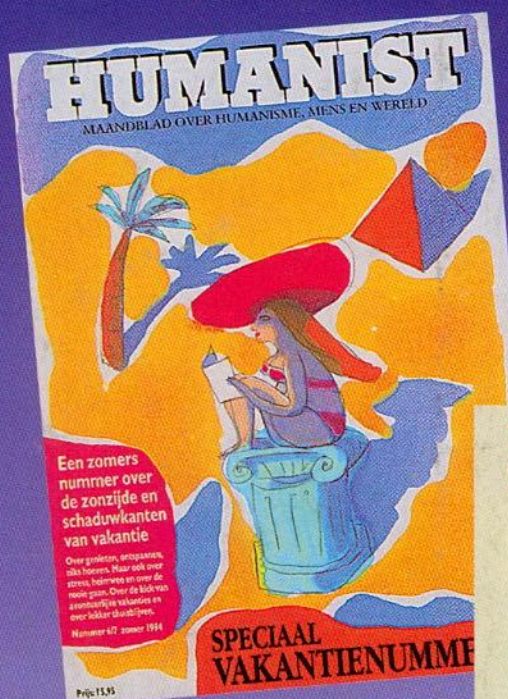
MUZIEK GROEP IN GOUDS HUMANISTISCH CAFE

Op maandag 8 mei brengt de Goudse muziekgroep 'Eigenwijs' een speciaal programma met tekst, muziek en zang, dat aansluit bij de herdenking van de Tweede Wereldoorlog. Vanaf 20.30 uur bent u welkom in het COC Trefcentrum, Spieringstraat 113a in Gouda.

Het programma maakt deel uit van de serie avonden over het thema: 'Vrijheid voor...of van...'.

Voor informatie (ook voor trein, looproute enz.) kunt u bellen met Marry Menschaart, tel. 01820-23778.

SPECIALE AANBIEDING

DRIE THEMANUMMERS VOOR F 12,50

De dubbeldikke themanummers van de Humanist zijn zeer gewild bij de lezers. Veel mensen bestellen extra exemplaren omdat ze hun eigen exemplaar hebben

weggegeven aan familie, vriend, vriendin, buur, collega of kennis.

Zolang de voorraad strekt hebben we nu voor u drie speciale themanummers in de aanbieding.

Zit u ook wel eens te peinen over een beslissende keuze, die u voor uzelf zou willen maken. Of over een kans die u hebt gemist? Dan is het themanummer 'Keuzen in het leven' echt iets voor u. Daarin worden grenzen afgetast, vragen gesteld, mogelijkheden overwogen en meningen geopperd. Wanneer kies je voor een kind? Ziek worden is weer zoiets waarvoor je niet kiest, dat overkomt je. Hoe ga je daar dan mee om? Wat mensen zijn of doen, wordt bepaald door erfelijkheid, opvoeding en omstandigheden. Maar ook door overtuiging, intuïtie, ambitie en wilskracht. En door toeval, pech en het (nood)lot. Hoeveel speelruimte is daarbij voor vrije wil en eigen keus?

Je lust en je leven: 70 pagina's over genot, normen en waarden, taboes en tradities. 'Lust' is nog altijd het meest gevraagde nummer. En dat is geen wonder: lust is een van de prettigste ervaringen die een mens kan overkomen. Susie Orbach vertelt waarom vrouwen vaak bang zijn voor hun lusten. En denken mannen echt dat ze het na die eerste keer allemaal al weten? Een bezoek aan een Amsterdamse polikliniek laat zien dat lust al snel in 'last' kan omslaan. Een kwestie van wel of niet veilig vrijen.

Het vakantienummer brengt u al in de stemming voor de komende zomer.

Maakt u ook al plannen? Of hebt u misschien al geboekt? Naar verten waar niets hoeft en alles kan. Luieren aan het strand, kamperen in de bergen of kicken op avontuur - er zijn ontelbaar veel manieren om vakantie te vieren. Deze Humanist gaat over de zonzijde en de schaduwkanten van de vakantie. Meer dan 60 pagina's over genieten en ontspannen. Maar ook over stress, heimwee en over de rooie gaan. En over de vraag wat verantwoord toerisme is. Met tien vragen die u uzelf zou moeten stellen voordat u op vakantie gaat. En veel tips om rampen te voorkomen.

ZO BESTELT U

Maak f 12,50 over op giro 58 van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van '9504-HUM'. En u weet: zolang de voorraad strekt, dus wacht niet te lang!